



Lugossy Ilona  
(1923–2010)

Lugossy Ilona

VARGA LAJOS ÉS A VERSES SZENTÍRÁS

Doktori értekezés

Szeged 1948



1942-ben megjelent egy magyar „szentembernek”, Orosz Istvánnak önéletrajza.<sup>1</sup> Ez alkalommal egy másik járszági búcsúvezető, Varga Lajos emlékét szeretnénk feleleveníteni, és fő munkáját, a Verses Szentírást ismertetni.

## I. Varga Lajos életrajza<sup>2</sup>

Igen szegényesen, de gondosan öltözött fiatalember érkezett az 1870-es évek vége felé Jászárokszállásra. Varga Lajosnak mondta magát, és szorgalmasan eljárógatt Hornetzki Mari nénihez a házi ájtatosságokra.

Mik azok a házi, családi ájtatosságok? Különösen advent, nagyböjt idején, szombatonként, azután a lourdes-i jelenések évfordulóin összejön egy-egy utca, falurész apraja-nagyja valamely buzgó családnál ájtatosságra, ahol alkalmas hely van a gyülekezésre. Szívesen veszik, ha a lekipásztor is velük tart, de a tapasztalat azt mutatja, hogy a pasztorációnak ezt a módját a legtöbb helyen – nem ismerve fel jelentőségét – mellőzik. Az ájtatosságot a hely előimádkozó embere, asszonya végzi. Sokszor éjfélbe nyúlóan következnek egymás után a különböző rózsafüzérek (Szent Annáról, Jézus szent nevéről, az Oltáriszentségről, stb.), a gyakran ott rögtönzött imák, énekek. Van, ahol Szentírást is olvasnak.

A közös éneklésnek rendesen az a módja – mivel nem ismerheti mindenki a sorra kerülő éneket –, hogy az előénekes előénekel egy sort, a közösség pedig megismétli. Ez a módszer nekünk vontatottnak tetszik, de a résztvevőknek ünnepélyes lassúság.

Hasonló összejöveteleket protestáns falvakban is találunk, itt a hangsúly a Biblia olvasásán van. „Téli estéken, lámpagyújtás után összejönnek a kevés napi munkát elvégző szomszédok [...], valaki elkezd énekelni. Azután elénekelgetik kinek-kinek kedves énekét, és kézbe veszi valamelyik értelmesen olvasó öreg vagy szépen olvasó kisfiú, kislány a Szentírást, és egyik bibliás öreg útbaigazítása nyomán felolvas egy-két fejezetet [...]. Csendes hallgatással merül el lelkük az Ige gondolataiban. Azután előkerül valamelyik imádságos könyv, és abból olvasnak fel a hét illető napjára megírt imádságot. Végül zsoltáréneklés fejezi be a léleknek jóleső, békességet adó házi áhítatot. Nincs itt helye az egyéni kegyesség megmutatásának, a lélek közvetlen utakon feltörésének. Mindenki megtalálja a bibliaolvasásban, imádságban és éneken azt, amire szüksége van, amit Isten üzen számára.”<sup>3</sup>

Az árokszállási öregek szívesen felidéznek emlékezetükben a szőke, kékszemű, szakállas és szemüveges, magas termetű ember emlékét. Szinte kivétel nélkül el nem mulasztják megemlíteni: „Nagyeszű ember volt.” Ki nem fogynak hangja szépségének és rendkívüliségének dicséretéből még azok sem, akik már csak

---

1 BÁLINT SÁNDOR: *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza*. 1942.

2 Összeállításában nagy segítségünkre voltak „Vak Émán” templomi előénekes és az árokszállási (jászárokszállási) öregek szóbeli közlései.

3 ILLÉS 1940. 338.

mint gyermekek hallhatták a templomban a hajnali misék után és a vasárnapi litániák előtt énekelgetni „Lajos bácsit”.

Jó hangjával, megnyerő, barátságos modorával hamarosan lelke lett a házi ájtatosságoknak. Ezek kapcsán ismerkedett meg búcsúvezető társával, a jászladányi Orosz Istvánnal és élete párjával, Kiss Juliannával, akit 1882-ben vezetett oltárhoz Árokszálláson. Ezen a házasságkötést tartalmazó adaton kívül alig van még két-három Varga Lajos életére vonatkozó írásos adatunk. Maga a felesége is csak annyit tudott, hogy az ura valami nagy titkot őriz. „A néprajzkutatók sűrűn hangoztatják, hogy számtalan kérdésre még nincs végleges felelet és talán sohasem is lesz; csak lelkiismeretesen formált, de esetleg ideiglenesnek szánt egyéni vélemény.”<sup>4</sup>

A mi esetünkben is ezt valljuk. Kutatásunkat a közbejött háború lényegesen megnehezítette, mert rengeteg „takargatott” régi írás, nyomtatvány ment veszendőbe 1944 őszén és telén; így aztán nem sikerült egyetlen Varga Lajos-féle kézíratra sem szert tennünk. Titokzatos ifjúságára némi fényt vet betegségében feleségének tett nyilatkozata: „amit a Jézus Szent Szívének gyermeke című füzetben megírtam, azt magamról írtam”. Az említett kis füzetecske látszólag olyan, mint a többi „társulati ima- és énekfüzer”. Azokban sem ritkák a lelki épülésre elmondott „igaz történetek”. Ki gondolta volna a kortársak, a jámbor búcsúsok közül, hogy a szerző magáról vallott abban a néhány strófában, amely ma nekünk némi eligazítást nyújt?

A verses életrajztöredék az „Álom és valóság” címet viseli, és Jézus szívének – mint a megtérés forrásának – dicsérete akar lenni. Egyebekben Varga Lajos életének legjelentősegteljesebb szakaszát meséli el. A versben szereplő László tulajdonképpen maga a költő, akinek szülei jómódja a Körös-parti kúriában könnyelmű, pazarló ifjúságot biztosított.

„Életkorra nézve tizennyolc éves múlt,  
De a mulatásnál egyebet nem tanult.”<sup>5</sup>

Egymást érték házuknál a tivornyak. A fiatalok hejehujájától az öreg gazda nem sajnálta a bort.

„Az öt ifjú gyorsan üríti a pohárt,  
A kicsapongó kedv nem ismer már határt.”<sup>6</sup>

Így vetemednek arra, hogy a kastély közelében fekvő temetőkápolnát válasszák mulatságuk színhelyéül. László is velük tartott, de az utolsó pillanatban visszaretent a hely megszenteltségtelenítésétől, és barátai gúnyolódásaival nem törődve visszatért a kastélyba. Szobájában elnyomta az álom. Álmában az égi seregektől körülvett Krisztus királyt látja, aki töviskoszorús lángoló szívét nyújtja. Fenségség és

---

<sup>4</sup> VISKI 1943. 8.

<sup>5</sup> VARGA év nélkül 32.

<sup>6</sup> VARGA év nélkül 33.

irgalom együtt. Az álomnak hatalmas dördülés vetett véget. A villám becsapott a kastélyba. László szinte öntudatlanul a temetői kápolnába futott, ahol este barátait hagyta:

„Rémületes volt az, amit itten látott.  
A négy vakmerőnek ott maradt hullája,  
Össze-vissza tépve, sebezve, szaggatva.  
Eltorzult arcukon ül a halál jele,  
A négy közül még csak egy vala életbe.”<sup>7</sup>

Ő aztán elmondotta, mint állt bosszút Isten angyala rajtuk a kápolna megszenteltelenítéséért. Lászlónak az események után nem volt nyugta:

„Vágyott, óhajtozott, de maga sem tudta,  
Hogy mi után vonzza őt epedő vágya.  
László utazni ment; atyja elküldötte,  
Hogy amint ő mondá, tisztuljon az esze.”<sup>8</sup>

Így jutott Jézus szíve ünnepén Kalocsára, és ott döntött. Mérlegre tette a jólét kényelmét, a várható gazdag örökséget, gyermekkora, ifjúsága otthonát és a cserébe kínált meghívást a római katolikus anyaszentegyházba. Az utóbbit választotta. Szülei kitagadták. Áttérése után szakítani akart mindazzal, ami múltjára emlékeztethette volna. Elhagyta szülőföldjét, és mint idegen állított be Jászárokszállásra.

Itt az a hiedelem, hogy eredetileg a neve sem Varga, áttérésekor vehette fel. Ezt a feltevést látszik igazolni életének ma élő legalaposabb ismerője, az árokszállási „Vak Émán” vallomása, aki nemcsak a szent éneklésben társult mellé, hanem gyakorta együtt is borozgattak. Úgy tetszik, itt is áll: „borban az igazság”. Az ital meg-megoldotta a különben zárkózott Varga Lajos nyelvét, s efféle kijelentéseket ejtett el: „Ha tudnátok, ki voltam, nem Lajos bácsi lennék nektek!” Ilyen alkalommal említette állítólag azt is, hogy családját Csáknak hívják.

A sokféle mendemonda után a következőket sikerült kiderítenünk: Varga Lajost valóban Vargának hívták, mert a keresztlevelelben apja neve Varga Lajos. Anyja neve Bónis Eszter – ahogyan a gyöngyösi római katolikus plébánia áttérési bizonyítványa is mutatja. Születési helye pedig Biharkeresztes. Ott van bejegyezve a református egyház anyakönyvébe 1855. július 1-jén.

Így megdől az a feltevés, hogy Debrecen szülötte. Annál is inkább, mert Debrecen református anyakönyveiben sem Csák, sem Varga Lajos nevű kereszttel nincs bejegyezve 1844 és 1866 között.

Nem téveszthet meg bennünket az sem, hogy az áttérési bizonyítványban, amelyet 1872-ben állítottak ki, Mezőkeresztest vallja születési helyének. Abban az időben még Biharkeresztes is Mezőkeresztes volt. Egyébként pedig jelölve van

<sup>7</sup> VARGA év nélkül 40.

<sup>8</sup> VARGA év nélkül 41.

a megye: In Comitatus Bihariensis. A mai Mezőkeresztes református anyakönyveiben is hiába keressük.

Biharkeresztesen személyesen kutattunk rokonsága után. Nem sikerült senkit sem felfedeznünk. Csodálatos megtérésének történetét sem ismerik Biharkeresztesen, pedig egy ilyen nagy esemény, istenítélet sokáig él az emberek emlékezetében.

Valószínűnek kell tartanunk, hogy ebben a történetben a valóság keveredik a költészettel; ugyanis azon a vidéken nem ismeretlen „Körösfő mondája”<sup>9</sup>, és a hasonlóságok alapján fel kell tennünk, hogy Varga Lajos ebből és „Az ünneprontók” mondájából szedett és használt fel motívumokat megtérése történetének mesélésekor. Abban is semmi komoly munkát nem űző gazdagok szentségtelenítik meg a templomot mulatozással. „Mikor legnagyobb volt a hejehuja, mikor lehangosabban kurjongatták, hogy »Sose halunk meg!«. Egyszer csak megdördült az ég!” „Az ünneprontók”<sup>10</sup> mondájának is van olyan változata, amely temető, templom duhajkodással való megszenteltségtelenítését meséli.

A jómód igazoltnak látszik, mert a születési anyakönyv feltünteti azt is, hogy Varga Lajos szülei földbirtokosok voltak. Áttérése után a buzgóság Karmel magányába vitte. Feltehetően a kérdést, hogyan ismerkedett meg a karmelitákkal, amikor abban az időben még csak Győrött volt rendházuk, és bizony ez messze esett Bihartól. Némileg megvilágíthatja a kérdést az a tény, hogy az 1860-as években a győri karmelita rendházban szigorú reformot hajtottak végre. Ezt a legtöbb rendtag nem vállalta, és szétszéledtek az országban, hogy mint világi papok működjenek tovább.<sup>11</sup> Nem lehetetlen, hogy Varga Lajost is egy ilyen valaki irányíthatta a Karmel felé, ahol férfias elégtételt akart adni könnyelmű, bűnös ifjúságáért.

Grazban töltötte a noviciátust, onnan Linzbe diszponálták.<sup>12</sup> A Gondviselés azonban nem Karmel engesztelő vezeklését szánta a bihari magyarnak – noha úgy véljük, ez a Karmelben töltött idő lényeges Varga Lajos életének további alakulásában. A későbbi búcsúvezető és költő itt az imádságos magányban, Szűz Mária buzgó tiszteletétől áthatva gazdagodott lelkileg és gyarapodott tudását tekintve. Erre írásaival kapcsolatban még visszatérünk.

Sajnos volt rendtársai már mind a temetőben nyugszanak, és le kell mondanunk arról, hogy a szerzetben töltött életét élmények alapján megismerhessük.

Visszatérése a római katolikus egyházba a gyöngyösi Szent Bertalan-plébánia anyakönyvében van bevezetve 1872-ben. Foglalkozásként ez áll: docens. Nem kell arra a képesítésre gondolnunk, amit manapság várunk egy tanítótól. Ez csak annyit jelent, hogy rendesen, egyházi megbízással elvállalta egy-egy falu, tanya-központ gyermekeinek oktatását az írásban, olvasásban, számolásban. Egyetlen élő rokona<sup>13</sup> még látta a „levelet”, amelyben az egri káptalan kinevezi tanítóvá.

Tanítóskodott Szentandrásan, Gyalogparton és az ágói szőlőben. Volt alkalmunk egy itteni tanítványával beszélgetni, aki így emlékezett: „Több évig jártunk

<sup>9</sup> SOLYMOSSY 1943. 211.

<sup>10</sup> SOLYMOSSY 1943. 212.

<sup>11</sup> P. Bruno karmelita teológiai tanár szóbeli közlése.

<sup>12</sup> A karmelita rendfőnökség közlése.

<sup>13</sup> Kiss Alajos szabó, Vámosgyörk.

hozzá nénémmel. Egyszerre tanított mindnyájunkat, s minden évben hallva a dolgokat – mindig többet jegyeztünk meg. Szerették a népek a szőlőben, mert úgy tudott énekelni, hogy megrikatta őket. Nem vetette meg a multságokat...”

Tanítványainak szívesen kölcsönzött könyveiből. Arra már nem emlékeznek, miről szóltak ezek a könyvek, csak annyit tudnak, sok könyve volt. Ma már senki sem tudja, merre kallódott széjjel könyvtára. Olvasottságát bizonyítják írásai is.

Tanítványai menyecske korukban is fel-felkeresték a „tanító urat”, akinek bizony sokszor igen rosszul ment a sora. Az így kapott ajándékokért hálából rendszeren egy-egy verset írt. „Nekem is írt egyszer olyat, amiben a verssorok első betűit összeolvasva a nevem állt” – emlékezett régi tanítványa, ma már hajlott hátú öregasszony. „A háború alatt elveszett ez is, pedig igen őrizgettem.”

Fogacson is élt egy darabig – mint a Szent János-kápolna gondnoka. Ezt a hivatalt azonban nem sokáig viselte, mert nem bizonyult jó gondnoknak. Élete végéig szenvedélye maradt az ital. Ezért nem volt soha pénze, olyankor sem, amikor nyomtatványaiért az Egri Nyomdától szép összegeket kapott. A könnyelmű, mulatós vér benne volt, és nem tudott erőt venni magán; így esett meg aztán, hogy a kápolna egyházi ruháiról az értékesíthető díszeket pénzzé tette – értesültünk „Vak Émán”-tól.

Házassága után már nem vállalt „állást”. Feleségével együtt jártak a búcsúkra. Énekeket, épületes történeteket írogatott, és kinyomtatva árusított is. Nagy gondot fordít a propagandára. Írásainak terjesztését nem bízta véletlenre – különösen a Verses Szentírással kapcsolatban áll ez fenn. Ha belelapozunk kiadványaiba, tapasztaljuk, mennyire tervszerű ez az ajánlás, hogy igazán hatásos legyen, még a tudnivalókat is versbe szedi:

„Közhírré tétetik a legnagyobb újság,  
Hadd hallja meg egész Magyarország!  
Mindenkinek mondjuk e hírt Jézus nevében,  
Tehát atyámfia vedd ezt jól figyelmedbe:

A Szentírás vagy a Bibliának nagy eseményeit  
És történeteit sokan még nem ismerik.  
Hej pedig be dicső történetek ezek,  
Emlékei ezek majd hatezer évnek!

Ha akarod tudni ezen eseteket,  
Melyek világteremtés óta történtek,  
E történeteket – halld csak ez újságot –,  
Csak akarnod kell és te is megtudhatod!

Testamentom a neve ezen füzeteknek,  
Melyek elmondják e nagy eseményeket!  
A Testamentom-nak a kiterjedése:  
Lehet tenni, mintegy harminckét füzetre.



Világ teremtestől a mai napig,  
A Biblia minden jeles eseményit,  
Ezernél több verses elbeszélésekben,  
Elmondja ezeket szépen, sorban, rendben!

A Testamentomban hatezer év képe,  
Megkapóan, hűen, érdekesen van festve.  
Feltárja a múltnak titokteljes keblét,  
Előidézi a régi idők képét.

A Testamentomra, ha szert akarsz tenni,  
Azt füzetenkint is meg lehet szerezni.  
Hogyha városba mégysz valami dologba,  
Tekints be ahol Testamentomot árulnak.

Ne tarts semmitől sem. Szívesen látnak ott,  
Tizenöt krajcárért kérd a Testamentomot.  
És így, ha hetenként veszel egy füzetet,  
Harminckét hét alatt mind megszerezheted.

Ha nem jársz városba, úgy segítsz a dolgon,  
Hogy van énekáros mindenik piacon.  
Menj és add át neki tizenöt krajcárod,  
A Testamentom egy füzetét megkapod.

Azt mondd, nem telik. – Ne mondj ilyeneket,  
Figyeljél csak reám, mondok neked egyet.  
Úgy szerezzed meg a Testamentom árát,  
Reggelenkint igyál kevesebb pálinkát.

Asszony vagy? S nem iszol pálinkát, azt mondd?  
Úgy szoknyád aljára varrj kevesebb fodrot.

Isten látja lelkem, javadat akarom,  
Úgy felebarátim, mint felebarátom,  
Ha el nincs fásulva egészen a lelked,  
A Testamentomban találhatsz örömet.

Csak akarjad, mert ha sehol sem akadna  
Valaki, ki ily füzeteket árulna,  
Végylevelezőlapot s küldd el a postán,  
Hogy hová? Azt olvashatod itt az alján!

Fel tehát előre keresztény barátom!  
Fogadd el mielőbb ezen ajánlatom.  
A Testamentomot vezesd be házádba,  
Ez lesz családodnak leghívebb barátja.

Kezed ügyében van búcsún és vásáron,  
Megszerezheted azt igen csekély áron.  
Írjál és küldjél egy levelet Egerbe,  
Az Egri Nyomda-Részvénytársaságnak címezve.

Ők megküldik azt, csak írd meg nevedet,  
Hogy mennyi szükséges, leveledbe írd meg.  
A Testamentomnak minden egyes sora,  
A nagy Bibliából számodra van írva.

Szépen elmondja az Istent dicsőítve,  
Hogy miként történt a világ teremtése.  
Ezután elmondja az eseményeket,  
Melyek a vízőzön előtt történtek.

És így vezet téged lépésről-lépésre,  
Minden időszak feloszlik több részekre,  
Míg végre belép az Új-Testamentomba  
S feltűnik a világ nagy Világossága.

Végül elmondja az események sorát,  
Jézus szent életét, keserves halálát.  
Rövidebben szólva elmond mindeneket,  
Ami egy keresztény embert érdekelhet.

Hogy Isten tégedet megáldjon, kívánja:  
Varga Lajos bácsi, a könyvnek írója.”<sup>14</sup>

Hasonló verses ajánlást – csak még „igaz történetekkel” tűzdelve és hatásosabbá téve – olvashatunk „A megigazult és elkárhozott ember szíve” című füzetecske befejezéseként.

Szerették a búcsúkon szép hangjáért – akárcsak az árokszállásiak. Az egész nyarat – feleségével együtt – otthonuktól távol töltötte. Pünkösdkor elmentek, és csak Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe után tértek haza. „Nem volt mit féltetniük, nyugodtan itt hagyhatták hónapszám a házat” – jegyezte meg kérdésünkre a 93 éves Szabó nagymama, akinek a szomszédjában laktak a Csokonai utcában.

Nem volt semmijük; gyakran láttak szükségét. A falu jószívűsége enyhítette ilyenkor az éhséget, mert azt is tudták Varga Lajosról, hogy az utolsó ruhadarabját

---

14 VARGA 1899. oldalszám nélkül.

is szívesen odaadná nélkülöző felebarátjának. Nem rótták fel neki a falusiak, és ma sem róják fel, hogy szerette a bort. Előfordult pedig az is, hogy Szentkúton, búcsú idején – egy kis pénzre szert téven – nem lehetett kicsalni a kocsmából. Részeg azonban sohasem volt, és egy-egy mulatás után keményen vezekelt.

Házasságából egy fiú született. Változatos gyermekkor után – hiszen szüleivel szinte állandóan úton volt – Pesten taníttatták, és pincér lett. Az első világháború után szibériai fogságban meghalt.

Varga Lajos mint búcsúvezető sokfelé megfordult búcsúban. Leggyakrabban Mátraverebély-Szentkutat kereste fel. Itt sátoruk is volt – azaz kegytárgyakat, valóságos nyomtatványokat árusító bódéjuk. Itt történt egyszer, hogy szülőfalujából valaki búcsúra odavetődött és felismerte. Szinte nyersen vette elejét minden kérdészködésnek, beszédnek. Múltjáról nem mesélt, de azt sem engedte, hogy arról esetleg más beszéljen.

A fiatalon elhagyott bihari kúriába egyszer tért vissza az édesanyjához. Egészen meseszerűen hat, hogy csalódnia kellett az anyai szívben, mert az hosszú évek után sem bocsátott meg „pápisztávát” lett fiának. Mint egy koldusnak, 30 pengőt küldött ki az inassal és egy üzenetet: „Nem akarlak látni!” – Ezt Varga Lajos mesélte egyszer búfelejtő poharazgatás közben „Vak Émán”-nak.

Ezzel végképp megszakadt az utolsó hazafűző szál is, és Jászárokszállítás befo-gadta: összeforrt élete a jász parasztkével. Irodalmi tevékenysége is az ő lelki-világukhoz alkalmazkodott, pedig nem közülük való volt. Neveltetése, „gyerek-szobája”, kálvinista hite minden egyébre determinálta volna inkább, mint egy katolikus község vallásos parasztközösségének szószólójául a búcsúkon, temp-lomi-házi ájtatosságokon, lakodalmakon, keresztelőkön, halotti virrasztásokon. Írásai és az a hang, ahogyan megemlékeznek róla a faluban, mutatják, hogy Varga Lajos szerencsésen oldotta meg a beilleszkedést.

Jöllehet bihari birtokán már ismerni tanulta a magyar falut, de a katolikus magyar paraszti lélek mélységével, gazdagságával, örömeivel és fájdalomával, problémáival a búcsúkon találkozott. Volt szíve és lelke a falu népéhez, ezért szerették, pedig „úgy járt, mint egy gróf”, „és szemüveget is viselt”. Ezzel is úgy voltak a falubeliek, mint az itallal: nincsen ember hiba nélkül. Buzgón vezet-gette falujában a különböző vallásos társulatokat, ájtatosságokat – szebbnél szebb imádságokat, énekeket írva a társulati tagok számára. Megtérését Jézus szívének tulajdonítva különös buzgóságot szentelt a Szent Szív-ájtatosságok terjesztésé-nek, ő maga Kalocsán iratkozott be a Jézus Szíve Társulatba.

Utolsó éveiben látása mindinkább gyengült, és amikor Szent Antal könyvét írta, megvakult. Ezentúl „író”-nak diktált. Így készült főműve, a Verses Szent-írás is, amelyet állítólag fiának mondott tollba. Senki sem tudja, mennyi ideig készült ez a hatalmas munka. Szeme világának elvesztésével nem maradt abba a búcsújárások. Mátraverebélyt minden évben felkereste. Itt hatalmasodott el rajta a magyar falvak pusztító betegsége, a tüdővész. A nagy beteget – kérése szerint – felesége innen szállította Gyöngyösre 1909 júniusában. Ott akart örök nyugalomra térni, ahol élete döntő lépését tette – ahol katolikussá lett.

## II. Ki a „szentember”?

„Kimagasló személyiség, aki a papi, orvosi, költői szerepeket egyesíti magában, és a közösség szellemi irányítására hivatott.”<sup>15</sup> Érdemes ennek a meghatározásnak a tükrében megvizsgálnunk Varga Lajos egyéniségét. Új adatokat nem hozunk, csak új szempont szerint nézzük az árokszálási búcsúvezetőt.

A katolikus egyház mindenkor számított a világiak munkájára. Voltak és vannak idők, amikor fokozott mértékben kéri is ezt híveitől, azaz bekapcsolja az erre alkalmasakat az egyház apostolságába. Így hívta létre nálunk a török hódoltság idején a nagy paphiány a licenciátusi intézményt. Mindazt közvetítették ezek a „fél-papok” az elhagyatott híveknek, amely funkciók érvényességéhez nem volt az egyházi rend szükségese.

A katolikus újjászületés idején a paphiány kérdése jórészt megoldódott, de a katolikus falu életében nem szűnt meg a licenciátus gyakorlata. Tevékenységére továbbra is szükség volt, mert a lelkipásztor rendszerint nem tudta falusi hívei vallásos igényeit teljes mértékben kielégíteni. Nem értette a maga individuális beállítottságánál fogva a paraszti lélek vallásos élményének „extatikus megnyilatkozását és kollektív, orális igényét”,<sup>16</sup> így a licenciátusok hivatása még napjainkban sem ért véget; a helyi vallásos, szakrális hagyomány őrzői és továbbadói ők, akiket ma „szentembernek, szentasszonynak” tisztelnek a falvakban.

Ebben a hivatásban Varga Lajos is részesedett. De csak ebben! Színnyei adata téves a Magyar írók élete és munkája című sorozatban. Ott ugyanis azt állítja Varga Lajosról, hogy római katolikus pap volt. Valószínű, hogy kiadványainak témája nyomán tételezte fel ezt róla.

Az is bizonyos, hogy Varga Lajos ezt a hivatást vállalta öntudattal. Felelősséget érzett a lelkekért. Kitűnik ez világosan írásaiból – különösen „A bűn hatalma” című nyomtatvány végzavában.

Költői pályájának bizonyítéka az a sok-sok ének – sokszor saját dallammal –, imádság, történet, amely lelkéből sarjadt. Többsége megjelent nyomtatásban is, és így mind előszóban, mind írásban igen terjedtek, mert kedvelték őket különösen a jáász és palóc vidékeken.<sup>17</sup>

Legnagyobb szabású műve a Verses Szentírás. Megírásához indítékot egy egy családi ájtatosságon tartott szentírásolvasás adhatott. Érezte a hiányt, látta az igényt, és nem arról írt, hogy adjunk Bibliát mindenki kezébe, hanem cselekedett. Versbe szedte az Ó- és Újszövetség fejezeteit. A Bevezetésben így ír erről: „Ezen könyv elmondja és megmagyarázza neked szép verses formában mind azt amit te mindazokból az eddig közkézen lévő szentírási könyvekből ki nem tudtál olvasni egyrészt azért, mert a homályos, titokzatos részek megmagyarázva nincsenek [...]” „A Szentírás a léleknek annyi, mint a testnek a mindennapi kenyér: és éppen ettől a lelki élvezettől volt a munkás ember és családja, a köznép,

<sup>15</sup> BÁLINT 1942. 15.

<sup>16</sup> BÁLINT 1942. 15.

<sup>17</sup> Mint érdekességet említjük meg, hogy a Dunántúlon, az osli búcsúsoktól hallottunk nemrégén egy Varga-féle Mária-éneket: „Jertek víg örömmel a hitnek szárnyán.” Szolnokon és Kiskunmajsán, különösen adventben, gyakran halljuk a következő éneket: „Nyíljék ki szívetekben az örömvirág.”

a nők, az asszonyok megfosztva, mert a mostanáig meglévő Szentírásos könyveket nem élvezhette, mivel azok nem az ő észjárásához, nem magyarul, tisztán érthetően megmagyarázva voltak megírva, hanem szárazon, fejtegetés-nélküli ó nyelvezeten, amit ők meg nem értettek, vagy amelyeket úgy értelmezhetett, amint az neki tetszett.”<sup>18</sup>

„A legtöbb katolikus ember ismeretei saját vallása terén fogyatékosak. – A gyermekek is csak töredékeket tanulnak az iskolában a hittanórákon. Tehát te és az egész családod csak alig tudsz valamit abból a magasztos tanból, ami mindnyájatokat legjobban érdekel és lelketeknek a legfönségebb tápláléka. Így tehát te sem a gyermekeidnek, sem az unokáidnak nem mondhatod el azt a csodálatosan szép történetet, amelyen hitvallásod felépült, ha e könyvet nem olvastad.”<sup>19</sup>

Arra, hogy Varga Lajos orvosi gyógyító eljárást folytatott volna, nincs adatunk, bár igen nyomoztunk ilyen irányban még élő kortársainál. Érdekesen nyilatkozott Varga Lajosról egy öreg gazda, aki igen jól ismerte: „Jóra tanított, ha élete nem is volt szent.” Nem mindennapi egyéniség, az is bizonyos. Kifejezte ezt egy másik falubeli megállapítás: „Mindenre teremődni kell. Lajost erre szánta az Isten!”, azaz, hogy három évtizeden keresztül személyesen, azután pedig nyomtatott írásain keresztül szolgálja a falu lelki életét.

Ha Orosz Istvánval, a magyar „szentember” klasszikus típusával összehasonlítjuk, meg kell állapítanunk, hogy a kettőjük életében és működésében nagyon sok a közös vonás. Először ezek tűnnek a szemünkbe, ha a két ember egyéniségét is egybevetjük, rögtön észrevesszük a különbségeket. Varga Lajos életében is van áldozatvállalás, egyszerűség, de következetes nem tud lenni önmaga meggyőzésében. Öreg árokszállásiakkal beszélgetve kitűnik, őket nem életének jámborsága kapta meg – hiszen köztudomásúak voltak gyengeségei –, hanem az a mód, ahogyan a jót nekik tanította. Elfogadták a vezetést, tanítást, mert Varga Lajosban is látták az igyekezetet, a jóra törekvést, ha nem is sikerült mindig.

Varga Lajos egyéni vallásosságát, belső küzdelmeit nem ismerjük. Ennek az ismeretnek a birtokában lehetne és szabadna értékálló véleményt alkotnunk róla, minthogy Orosz Istvánt is – a szentembert – főként önéletrajza alapján ismerjük és értékeljük.

---

<sup>18</sup> VARGA 1899. oldalszám nélkül.

<sup>19</sup> VARGA 1899. oldalszám nélkül.

### III. A Szentírás a magyar irodalomban

Varga Lajos a Verses Szentírás megírásában alkotott nagyot. Műve – mint már említettük – az egyszerűbb, kevésbé művelt emberek igényét kívánta kielégíteni, ugyanakkor folytatója és munkálója egy évszázadok óta variálódó műfajnak. Talán úgy jelölhetnénk: a Szentírás versekben.

Érdekes volt a nyomozás. Irodalomtörténeteink nem – vagy csak igen mostohán – kezelik ezt a kérdést, amely pedig külföldi és régi magyar törekvésekkel tart rokonságot, tehát nem elszigetelt jelenség.

Röviden ismertetjük Varga Lajos Verses Szentírása tartalmának és formájának magyar nyelvű irodalmi előzményeit. A Verses Szentírás anyagát csaknem teljesen az Ó- és Újszövetség kanonikus és apokrif könyveiből meríti.

A Szentírás kánoni könyvei – azaz a Szentlélektől sugalmazott könyvek – sok kérdést éppen csak érintenek. Nem is akarnak elmondani mindent. Utalunk itt Szent János evangéliumának 21. fejezetében a 25. versre, ahol ezt olvassuk: „Sunt autem et alis per singula, nec ipsum, arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libri.” Az evangéliumok Krisztus Urunk életének is csak halvány vázlatát adják, érthető tehát, ha a megváltás történetének mellékszereplőiről csak alig-alig szólnak, viszont így válnak egy hatalmas költészet forrásaivá; így születtek meg jórészt a Szentírás apokrif könyvei.

#### III. 1. Apokrif szövegek

Mit jelent az „apocryphus” jelző? Szentiványi professzor meghatározása szerint: „Nem kanonikus, nem sugalmazott, esetleg eretnek vagy meseszerű.”<sup>20</sup>

Értekezésünk folyamán az „apocryphus” jelölést soha nem használjuk „eretnek” jelentésben Varga Lajos munkájával kapcsolatban; legtöbbször inkább úgy, mint meseszerű.

Jellemző, hogy az apokrif szövegek a maguk számára ugyanazt a csallhatatlan hitelességet követelték, mint a kánoni könyvek. A szentatyák már az első századokban sokat küzdenek ellenük – éppen ezért. Különböznék ők maguk is olvasták, gyönyörködtek bennük, sőt prédikációikban idézték belőlük a szép részleteket. Különösen vonatkozik ez Szűz Mária életének mozzanataira, mert „Nempe datur etiam ex falsis, quod aiunt, veri demonstratio.”<sup>21</sup> (Dedicatióból). „[...] hodie fruimur divinae Veritatis luce non modo legi posse sine detrimento, sed cum utilitate quoque si idoneus lector accesserit”<sup>22</sup> (Praefatióból).

Apokrif adatokkal dolgozó magyar nyelvű Szűz Mária-életrajzról<sup>23</sup> írta a cenzúrázó Szennyey István győri püspök: „Ezt a jámbor könyvet kiadásra

20 SZENTIVÁNYI 1947. 343.

21 FABRICIUS 1719. oldalszám nélkül.

22 FABRICIUS 1719. oldalszám nélkül.

23 KOPCSÁNYI MÁRTON: *A Boldog Szűz Mária Élete. Magában foglalván az hét innepi tizen három predikatiót. Az ő hét örömet és epeségét; az ő tizenkét csillagú koronáját; nevének s nevezetinek és az olvasónak magyarázatját.* 1631.

ajánlom, és úgy vélem, hogy ezt nemcsak olvasni kell, hanem eszünkbe is belevésni.”<sup>24</sup>

Az apokrif szövegekkel már legelső magyar nyelvű kódexeinkben is találkozunk. Miként a kereszténység első századait, éppen úgy a fiatal magyar kereszténységet is érdekelték mindazok az események, amelyekről nem szólnak a kanonikus könyvek. A Tihanyi-, Érdy-, Érsekújvári-, Kazinczy-, Teleki-kódexekben már olvashatjuk Szűz Mária életének legendáit. Ezeknek a Mária-történeteknek voltaképpen forrása a Protoevangelium Jacobi (már ennek részleteit veszi át a „De Ortu beatae Mariae et infantis salvatoris” és a „De Nativitate Mariae”<sup>25</sup>) és a „Transitus Mariae” címen keleten általánosan elterjedt könyv<sup>26</sup>, amelynek számos szír és arab variánsa is ismeretes. Kiváló forrás damaszkuszi Szent János három beszéde is Mária haláláról. A keleti egyháznak e kiváló alakja pedig visszhangja az ősi hagyományoknak, és határozottan ki is jelenti, hogy azt adja elő, amit az ősoktól örökölt.<sup>27</sup>

Varga Lajos is örökségnek tekinti a Vulgata szövegébe szőtt legendákat:

„Jámbor hagyományként olvasd e sorokat,  
Melyek örökségül reánk átszármaztak.”<sup>28</sup>

Az említett apokrif könyvek történetei főként a Legenda Aurea közvetítésével származtak el hozzánk. Elterjesztésükben pedig Temesvári Pelbártnak van nagy szerepe. „Bod Péter annyit mondott Pelbártról Athenasában, hogy írt holmi deák könyveket”: ezek a deákkönyvek kódexeinknek, régi magyar kézíratainknak forrásai, megérdemlik, hogy mélyebben tekintsünk beléjük!<sup>29</sup>

A Margit-legenda említi, hogy Szent Margit „Asszonyunk Mária példáit, csodatételeit” „nagy kívánsággal hallgatja vala”, és ez a „nagy kívánság” általánosan élt a klastromban Krisztus kínszenvedésének részleteivel kapcsolatban is. Az erre vonatkozó szent hagyományt Nikodémus evangéliumában foglalták írásba. A Szent Kereszt legendája pedig kifejezetten görög hagyományokban gyökerezik – összekapcsolódva a bibliai életfa misztikus felfogásával. Teleki-kódexünk így ír: „Es a (kereszt) fanac touebe vala az o (Ádám) feie vettet uen: ug hog az első embernek o meg-valtoianac vere zalla Adamnac feiere.” Van latin nyelvű középkori Sibilla-versünk is, amely e legenda motívumokban igen gazdag változatát érezteti.<sup>30</sup>

A mi irodalmunkban „A Mária-legenda sajátos fordulattal Mária-siralomban végződik.”<sup>31</sup> Ezeknek a siralmaknak a magyar katolikus hagyományban szép múltjuk van. „A kultusz kialakulására nagy hatással volt Szent Ferenc példája és

24 KOPCSÁNYI JÁNOSNÉ 1934. 48.

25 SZENTIVÁNYI 1947. 343.

26 KIADTA TISCHENDOR *Apocalypses Apocryphae*. 1876.

27 NYILASI 1902. 89.

28 VARGA 1899. 345.

29 SZILÁDY 1880. 80.

30 GYÖRGY LAJOS: *Egy középkori Sibilla-vers régi magyar irodalmunkban*. 1930.

31 HORVÁTH 1895. 495.



nyomában Jacopone da Todi híres éneke, a Stabat Mater, végül a franciskánusok kezdeményezte keresztút. A ferences léleknek egyik legkedvesebb áhítatformája a compassio, azaz Krisztus megváltó szenvedésének, Mária anyai fájdalmának közvetlen átélése. Mármost ismerve a franciskánus szellemnek a magyar katolikus néplelekre gyakorolt páratlan hatását, nem csodálhatjuk, hogy a planctus a kódexirodalomnak, a barokk énekköltészetnek, továbbá a XIX. században bontakozó vallásos népköltészetnek, ponyvairodalomnak egyik legkedvesebb, legtöbbször ismételt és újraköltött témája.”<sup>32</sup>

Az említett ferences hatással kapcsolatban ismételnünk kell Temesvári Pelbárt nevét, mert a népies vallásos irány előszeretettel merített híres nagypénteki beszédéből. Később is: „A passiónak természetes tartozéka – prédikációkban is – a Mária-siralom.”<sup>33</sup>

Varga Lajos legkedvesebb búcsújáró helyén, Szentkúton ferences barátok őrzik a kegyképet. Természetes hát, hogy az ő költészetében is erősen érvényesült a ferences hatás.

### III. 2. A bibliai epika

A keresztény középkort felváltó reformáció általános élménnyé kívánja tenni a Szentírás olvasását.<sup>34</sup> Mintegy hadat üzeni látszik a régi költészet legendáinak. A Szentírás költészetének varázserejétől ihletve meglepő mohósággal fordulnak elsősorban maguk a prédikátorok a bibliai történetekhez, és megszületik bizonyos középkori előzmények után a bibliai epika, mert könnyű volt sürgetni a Biblia olvasását, de nehéz ezt a nagyközönség számára hozzáférhetővé tenni. Legalább részleteiben akarták a Szentírás – főként ószövetségi részének – épületes történeteit közkézre adni. „A tanulság, a kor visszaéléseinek ostromozása, melyekkel át- meg átszövegetik az elbeszélés menetét: az, amiért a szerzők, e nagyrészt papi emberek, iskolamesterek mindenekfölött buzgólkodnak. Dávid és Góliát, Judit és Holofernész példája meggyőzheti a magyar nemzetet, hogy Istenben bízva és hozzá megtérve diadalt vehet háborgatóin. Jónás próféta és Ninive kegyelmet talált, miután megbánta bűnét; a magyarokra szintén hasonló sors vár.”<sup>35</sup>

Az Újszövetség témáihoz csak elvétve nyúlunk, míg a ránk maradt szövegekből az Ószövetség tartalmának jórészt össze lehetne állítani. A munkák szerzői eleinte nem tartják megengedhetőnek, hogy a szent szövegen, akár apróságban is, valamit változtassanak. Egyedül Baranyi Pálról, aki a XVI. század derekán élt, említi Bodnár Zsigmond irodalomtörténete, hogy megváltoztatta a tékozló fiú

32 BÁLINT 1944. 133.

33 HORVÁTH 1931. 175.

34 A Biblia csak a XVII. század közepe után került be a családi otthonokba, akkor ugyanis már gondoltak az egyszerűbb nép írni-olvasni tanítására, és békésebb időket élve nagyobb volt a jólét. Könyvre is telt, de valójában csak a XIX. század hozta meg a Biblia széleskörű elterjesztését. ILLÉS ENDRE alapján: *Károlyi Emlékkönyv* 338.

35 HORVÁTH 1899. 481.



családját. „Nem tart a Bibliával, hol az Úr csak annyit mond, hogy egy embernek két fia vala. Baranyi a népmesével, egy »gazdag királyságról« szól.”<sup>36</sup>

A XVII. század – Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtára* szerint – többnyire a XVI. század regényes törtékeit olvasgatta, azokat nyomtatta újabb kiadásokban. Az újakban már több a fantázia, a bonyodalom. Ebből a szempontból érdekes Szentmártoni Bodó Jánosnak ponyván ma is élő elbeszélése Mária Magdolnáról. A Szentírás szűkszavú közléséhez egy kis mondai háttérrel készít, és kikerekíti a történetet: ugyanígy cselekszik Varga Lajos is ezzel a hálás témával.

### III. 3. Bibliafordítások

A virágzó bibliai epika mellett elkészültek az általunk ismert teljes szentírásfordítások. Egészen bizonyos ugyanis az, hogy katolikus részről volt magyar nyelvű Biblia már a reformáció előtt. Káldi György említi, hogy „... nekem bizonyos és hitelre méltó ember mondotta, hogy látta az írott Magyar Bibliának nagyobb részét, mely kettőszáz esztendő előtt fordíttatott”.<sup>37</sup>

Meglehet, ez az a bibliafordítás, melyet Boldog Báthori László (1420–1484) nevéhez kapcsolunk, de sajnos nem maradt meg. Báthori életére vonatkozóan igen fontos adatokat rögzített Gyöngyösi Gergely kézírata.<sup>38</sup> Innen tudjuk, hogy a szigorú remeteéletet folytató Báthori László pálos szerzetes lefordította a teljes Szentírást és a szentek életét. Sőt azt is feljegyezte, hogy mind a két munkát Mátyás király budai könyvtárában őriztette.<sup>39</sup> „Közhit szerint munkáinak kéziratát még a XVII. században az elefánti kolostor könyvtárában őrizték.”<sup>40</sup>

A Szentírás a megkeresztelkedett magyarság életében – akárcsak más népek életében és irodalmában – nagy hivatást töltött be. A benne elmondottak a keresztény élet normái, amelyeket minden idők emberének ismernie kell, hogy életét azok szerint rendezze be. Természetes hát, hogy egy nép megkeresztelésével gondoskodni kellett a Szentírás nemzeti nyelven való tolmácsolásáról is. Szekfű Gyula alapján Szentiványi Róbert azt írja,<sup>41</sup> hogy valahol a Kubán mentén tolmácsolta valaki először az evangélium szövegét magyarul. Hogy Kr. u. 500–1000-ig fába rótták, majd papiruszra írták az első magyar evangéliumot, ki tudhatja, annyi bizonyos, hogy a hangsúly a Szentírás anyagának szóbeli közlésén volt még később is. „A középkori katolikus egyház az élőlőzóra támaszkodott: az egyházi rendre, mely a kevésszámú írott szöveget élőlőzóval közvetíti a néphez.”<sup>42</sup>

Érdekes felfigyelnünk Szent István törvénykönyvének XIX. capitulumára.<sup>43</sup> A szent király ott rendelkezik szentírási szövegek felolvasásáról a templomban,

<sup>36</sup> HORVÁTH 1899. 437.

<sup>37</sup> KÁLDI 1806. 4.

<sup>38</sup> *Vitae fratrum ordinis heremitarum S. Pauli primi heremitae*. Őrzi az ELTE Egyetemi Könyvtár kéziratára.

<sup>39</sup> KISBÁN 1940. 324. és BÉKÉSI 1902. 135.

<sup>40</sup> KISBÁN 1940. 324.

<sup>41</sup> SZENTIVÁNYI 1947. 385.

<sup>42</sup> SZERB 1943. 60.

<sup>43</sup> SZENTIVÁNYI 1947. 358.

amelyre a jelenvalók lelki haszonnal figyelhetnek. Ennek a szövegnek feltétlen magyarul kellett hangzania.

### III. 4. A Biblia irodalmi hatása

A nemzeti nyelvű irodalom első termékei a Szentíráshoz kapcsolódnak. Természetes is ez, mert mint Szerb Antal megállapítja: „A magyar kultúra eredendően keresztény kultúra, mint az egyház legidősebb leányáé, a franciáé.”<sup>44</sup> Ebből következik, hogy már első magyar nyelvű kódexeinkben számos szentírástörédedet (Bécsi-, Müncheni-, Apoc-kódex, stb.) találunk, másrészt pedig abból egy-egy ellesett jelenet, egy megkapó vonás alapul szolgál valamely kikerekített, kiszínezett történetnek a középkorban éppúgy, mint akár napjainkban. Varga Lajos könyve ezt bizonyítja, amely a vallásos tradícióban hanyatló korszellem ellenére is körülbelül 17 000 példányban fogyott el.

Az Amerikába szakadt magyarságnak is kedves olvasmánya a Verses Szentírás. Van adatunk, hogy az 1947. évben az amerikai Jó Pásztor című katolikus hetilap részleteket közölt Varga Lajos bibliájából.

Volt alkalmunk az elmúlt nyáron (1947) a Verses Szentírást falusi házakban – mint gyakran olvasott könyvet – felfedezni, és volt alkalmunk egyes részleteit hallani is emlékezetből. Olyan természetes az a falusi asszonyoknak, hogy ők könyv nélkül tudják Szent Anna, Szűz Mária históriáját. Odalett volna a becsületünk nagyon, ha kiderül, hogy mi nem tudjuk...

### III. 5. A Szentírás versekben

Varga Lajos könyve versebe szedve hozza a szentírási szöveget, sőt kottát is közöl, amire az egyes fejezetek énekelhetők. Ez a forma sem új a mi irodalmunkban.

A bibliafordítások ugyan legnagyobbreszt prózában íródtak, kódexeink mégis őriznek verses bibliafordításokat is. Varga Damján értékes tanulmánya<sup>45</sup> közöl erre vonatkozóan adatokat. Az Érsekújvári- és Keszthelyi-kódex töredéke a legrégebbi ősi nyolcas vers a magyar bibliafordítások között: a 90., 95. és 36. zsoltárból fordít néhány sort. „A [...] betoldás több helyen található, és pedig nagyrészt azért, mert a szó szerint való fordítás átvitt értelemben lelkileg magyarázza; illetőleg magában a nehéz szöveget értelmezi, kiegészíti, kifejti.”<sup>46</sup>

Az Újszövetségből Lukács evangéliumának I. fejezete a 68-79. versig található verses formában a Batthyány-kódex lapjain. Ez a szövegrész benne van a breviáriumban is és Canticum Zachariae címen ismeretes.

A fordítás nem törekszik teljességre, csak minden szakasza a latin szöveg egy-egy strófájából fejez ki gondolatokat. „A magyar himnusz többet és mást is foglal

44 SZERB 1943. 24.

45 VARGA DAMJÁN: *Ősi nyolcas. Békefi Emlékkönyv*. 1912.

46 VARGA 1912. 172-173.

magában, mint ami a Szentírásban megtalálható [...]. A bővítések elsősorban az értelem kiegészítésére, lelki értelmezésére szolgálnak.”<sup>47</sup>

Mintha csak Varga Lajos verseiről írták volna a fentieket! Szemelvényként olvassuk, mint fejt ki ő a Szentírás szövegét a mustármagról szóló példabeszéddel kapcsolatban:

„»Hasonló – úgymond – mennyeknek országa  
A mustár maghoz, amelynek nagy a fája.  
A mag nagyon kicsiny, de ha elvettetik,  
Abból legnagyobb s legszebb fa növekedik.  
Lombos növései messze szétágaznak,  
Fészket raknak reá az égi madarak.  
És a kis magból nőtt nagy fának az ága,  
Sok ily madárnak lesz állandó lakása.  
A kis mag atyának országát képezi,  
Mely a földön még csak kezdetét veszi.  
Ámde ez idővel növekedik, terjed,  
Híveinek ez ad majd biztos menhelyet.«  
Mi is láthatjuk, hogy ezen példázatnak,  
Képlete vala az Anyaszentegyháznak,  
Mely előbb csak egy-két tanítványból állott,  
De most befogadja az egész világot.  
Majd tovább folytatván a szép példázatot,  
Országáról ilyen hasonlatot mondott:  
»Hasonlít az – úgymond – egy kevés kovászhoz,  
Amely, ha tétetik sokkal több tésztához,  
Azt megnagyobbítja s táplálóvá teszi,  
Ezáltal az ember annak hasznát veszi.«  
A mennyek országa gyarapszik, növekszik,  
Hogy Jézus által az ige hirdettetik.  
És mint kovász által a liszt és a tészta,  
Úgy az ige által lesz a lélek tiszta.  
Mert ezen kívül más nem adhat éltet,  
Más nem keltheti fel a szívet és lelket  
Az Isten országa utáni szent vágyra,  
Mint egyedül Jézus dicső tanítása,  
Melyet ő minekünk csak ingyen osztogat.  
Fáradhatatlanul gyújtja a hit tüzét,  
Folyton nemesíti az emberek lelkét.  
Sohasem hagy minket, mindenütt velünk van.”<sup>48</sup>

---

<sup>47</sup> VARGA 1912. 176.

<sup>48</sup> VARGA 1899. 381.

Itt kell megemlítenünk azt a tényt is, hogy a középkori passiójátékok – amelyek sokszor Jézus Krisztus szenvedéstörténetén kívül vázlatosan az ószövetségi Szentírás történeteit is bemutatták (a játék több napig eltartott) – mind verses formájúak: a latin nyelvűeket kivéve. „Erre szükség volt már csak azért is, mert különben a szereplők nem tudták volna a hosszú és nehéz szöveget észben tartani.”<sup>49</sup>

Éppen erre az érvre építjük azt az állításunkat, hogy bár írásba foglalva nem maradt fenn, de egészen bizonyos, hogy a kereszténység felvétele utáni századokban élt a Szentírás magyar szövege verses alakban az emberek ajkán. Ha a szerzetesek számára készült regulákat a könnyebb emlékezetben tartás végett versbe szedték, mennyivel inkább indokolt volt ez a könyvek könyvével kapcsolatban! A Példák könyvében az istenes élet reguláit fejtegető versben így olvashatjuk a tízparancsolatot:

„Egy Istent higgy, héjában  
Nevét ne emlínedd.  
Innepet ilj. Atyádat,  
Anyádat tiszteljed.  
Ne ölj. Soha ne urozz.  
Testi bint eltávoztass.  
Hamis tanú ne légy.  
Más embernek jószágát,  
Feleségét, leányát,  
Binre ne kívánjad.”

Külföldi analógiával alig akarunk érvelni. Úgy véljük, hasznos lesz rámutatnunk a német verses bibliafordításokra, amelyekről egy német szaklexikonban a következőket olvashatjuk: „Reimbibeln, übers. des lat. Bibeltexes (vgl. Historienbibel) in Versform mit apokr. und legendaren Zusätzen. Die meist geistlichen Verf. beabsichtigten, so das Volk mit der Bibel vertraut zu machen. Nach Versifizierungen einzelner.” (AT-Tl. im 11 Jh. entstand... parallel der Entwicklung der Welt-Chroniken).<sup>50</sup>

Vajon nálunk másképpen lehetett? Vajon nálunk a próza megelőzte a verses fordítást? Nem gondoljuk! Szerb Antal, Horváth Cyrill és Toldy megállapításait hozzuk felvetésünk igazolására. „Kétségtelennek látszik, hogy a régi magyarok könnyebben írtak verset, mint prózát. Ez nem abszurdum. Konvencionális kötöttségek betartása mindig könnyebb, mint egy újfajta szabadság [...]. Kellett lenni egy régi és nagyon erős versmondó tradíciónak a XVI. század közepéig [...] belső érv: nyomtatott históriáink szinte kényszerűen verses formája.”<sup>51</sup>

49 DÖMÖTÖR 1936. 77.

50 *Lexikon für Theologie und Kirche* év nélkül 1963. Herstellung 1986. Verlag Herder Freiburg. 1138.

51 SZERB 1943. 69.

Mik ezek a nyomtatott verses históriák? A Szentírás főként ószövetségi részeinek tolmácsolása. Egészen a XVIII. század végéig él és virágzik ez a műfaj. Még 1791-ben Szőnyi Benjámint így ajánlja munkáját: „Esméretes nótájú 'Soltári énekekhez szabogattam és így versekbe foglaltam, tudván, hogy így könnyebben megragadnak és hogy édes Magyar Nemzetünk a' Kegyes versekkel készült könyveket szereti és azokban gyönyörködik.”<sup>52</sup>

Mint ismeretes, a verses bibliai epika a reformáció korában, a XVI. század második felében virágzott ki. Miért öltöztetik verses formába a történeteket? Ebben semmi különös nincsen, a szerzők így tanulták elődeiktől, és a közönség a históriát inkább hallgatja fülével, énekelve, lant kíséretében, mint olvassa otthon magányában. A szerzők rendszerint maguk készítette vagy ismert dallamokhoz szabják műveiket. Azt mondják, ez a vers „a szent Tóbiás nótájára”, „az Jázon énekes nótájára” készült; ad notam: „Röttenetes bűn lám volt az fösvenység”, ad notam: „Mikor Sennscherib”.<sup>53</sup>

Varga Lajos hasonló útmutatást ír Verses Szentírása olvasóközönségének, mint a XVI. századi versköltők. „A verses formában megírt történetek elénekelhetők és ezek az énekek, ezek a dal-ritmusok önkéntelenül lopódnak az emberek szívébe és ott állandó hajlékot találnak. Ezt a formát már az írás feltalálása előtt ismerte a költészet. - Szájról-szájra, dalok, versek alakjában terjedtek az ősköltészet legelső termékei és az emberiséget kultúrája legelső korszakában dalok, versek, mesék ringatták bölcsőjében [...]”.

A nagy néptömegek nem ismerték az írás művészetét, de az egész életüket, vallásukat, erkölcsüket, történetüket visszatükröző dalok úgy éltek az ajkakon, mint a virágon a szépség, az illat.” „[...] amikor a szentírási verseket nemcsak olvasni, hanem énekelni is óhajtják, útbaigazításul több egyházi dallamokat még nem ismeri: azokat a kottából leolvashatja, esetleg a lelkészét vagy a kántor urat e kották eléneklésére felkérheti”.<sup>54</sup> Azután énekek szerint felsorolja az ahhoz alkalmas dallamot – kottával együtt.

A verses bibliai epika első terméke valószínűleg az a vers, amely egy 1490-ben nyomtatott Missale 18/a lapjára van bejegyezve. Állítólag, mint Horváth Cyrill írja,<sup>55</sup> a XVI. század első negyedéből való. Az bizonyos, hogy énekeltek, mert variánsa megvan a Cantus Catholici 1705-i kiadásában.

A protestáns kor verses bibliai történeteinek egy része kéziratban maradt, s így jobbra elkallódott, de más része nyomtatásban megjelent. Olvasható a Heltai-Hofgref-féle Énekeskönyvben, továbbá Bornemisza Péter Detrekőn nyomtatott Énekek című gyűjteményes kiadásában (1582). Ez utóbbi bevezetésében olvassuk: „Különb nagy felséges dolgokat cselekedett az Úristen az mi sokféle vigasztalásainkra, igen szép versekben sok iámboroc az mint meg irtac itt nyomtatatus bocsátom ki. Kiket nem kitsiny nehézséggel kellett öszue szedegetnem

52 HORVÁTH 1899. 480

53 HORVÁTH 1899. 480.

54 VARGA 1899. 1-2.

55 HORVÁTH 1921. 34.

hol nei tudatlanocnak írásaiból, ki miatt soc helyen nemelly verseket en magamnac kellett meg változtatnom.”<sup>56</sup>

Toldy Ferenc *A magyar költészet története* című könyvében pontosan közli a bibliai epika művelőinek nevét és munkáik címét. E versekről írva jegyzi meg, hogy hasonló költeményekre más népek irodalmában is találunk példát; az ónémet költészet már a IX. századból mutat fel verses evangélium-feldolgozásokat. Toldy kiemeli, a mi költeményeink ezekkel semmi származási összeköttetésben nincsenek, hanem „az országos vallásos és erkölcsi állapotok által hívtak életbe”.<sup>57</sup> Ugyancsak állítja Horváth Cyrillel és Szerb Antallal egybehangzóan, hogy feltétlen meg kellett előznie a protestáns kor epikáját már fejlettebb biblikus ének-költészetnek, „különben nem találnánk a kor csekély közlekedése mellett rögtön annyiakat nyomában (Batizi Andrásra gondol): sőt ötet is kortársaival együtt már előbbi példák követőjének tekinthetjük”.<sup>58</sup>

Nekünk nem feladatunk ezekkel a históriákkal foglalkozni, csak azért ismertettük vázlatosan őket, mert bizonyos szempontból rokonai Varga Lajos Verses Szentírásának. Részletesebben írunk viszont két könyvről, amelyek – ha nem is úgy, mint Varga Lajos bibliája – bizonyos szempontból teljességre törekszenek.

A XVI. században Sylvester János gördülékeny ritmusba szedi tartalmi kivonatszerűen az evangéliumot és az Apostolok cselekedeteit. Mutatóként lássunk néhány sort Pál apostol üldöztetéséről:

„Fogságot szenved, nyomorog Pál, végre halálra  
Őt keresik titkon a fenne népek előtt.  
Lásd, mit szenved az Istennek szolgálja hamisan,  
Melyet meg nem győz a hazug emberi nyelv.”<sup>59</sup>

A következő században hasonló céllal írja Örvendi Molnár Ferenc Lelki Tárházát. „Az volt tudniillik a cél, hogy a Bibliát minél inkább népszerűsítsék (lásd Varga Lajost!), és az olvasó emlékezetébe könnyebben bevészessék.”<sup>60</sup> Örvendiről ezt írja a Régi Magyar Könyvtár az 1034. szám alatt: „Örvendi Molnár Ferenc. Lelki-Tar-Haz. Avagy az Ó- és Új Testamentum Canonicus Könyveinek rövid Summái. Mellyek Magyar Rythmusokba foglaltattak, Eörvendi Molnár Ferenc akkori Debreceni Deák által. Debrecenben Nyomtatta Karancsi György 1666. 8. r. 191. l. elül: Cziml. ajánlás, előljáró beszéd, lajstrom 8 Sztlan. lev. Ajánlja a szerző és Karancsi György Typographus Barkó Benedeknek, Kecskemét város egyik tanácsosának, Debrecenben, Karácson havának 3-dik napján, 1665. esztendő. Újabb kiadása Lőcse, 1692.”<sup>61</sup>

56 BORNEMISZA 1582. 3.

57 TOLDY 1862. 165.

58 TOLDY 1862. 166.

59 PINTÉR 1928. 69.

60 UJVÁROSSY 1910. 129.

61 SZABÓ 1879. oldalszám nélkül.

Sándor István *Magyar Könyvesháza* is említi a 125. lapon. Vegyük szemügyre részletesebben ezt a munkát, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában sikerült áttanulmányoznunk.

Örvendi is csak „Summák” írására törekszik, de olvassuk magát az Ajánlást: „Ez kicsiny Lelki Tárházi munkatskámat, akarván a’ Sz. Írásban öregbülni akaró, Isten híveinek kedvéért napfényre bocsátani és másokkal is közleni.”<sup>62</sup> Az Előljáró Beszédben visszatér írásának céljára: „Ez Lelki Tárház nevű könyvecskét azért, hogy mostan kibotsátottam nem az Sz. Írásban tudósoknak (kik énnálamnál is abban sokkal forgottabbak) kedvéért tselekedtem, hanem egyedül azoknak kedvéért, kik még abban nem igen gyakorlottak, de mindazonáltal abban épülni akarnának.” Elmondja azt is, hogy könyvének megírására néhai tiszteletes Bereghi János kecskeméti prédikátortól vette az ötletet, ugyanis nála látta a Szentírás summáit Mózes V. könyvéig „magyar rythmusokban”. „Én ő kegyelmétől leírván, ugyanett laktomban a ’többinek olyan formán való kicsinálásához is hozzá akartam fogni: de mivel ott ahoz alkalmas Magyar Bibliám nem volt, hozzáfogni nem mertem.”<sup>63</sup>

A továbbiakban megtudjuk, hogy „a ’Debreceni hírrel messze fénlő dicséretes Scholában” 1664-ben külön bibliai tanulmányokat folytatott, „melly Bibliának könnyebb uton való megfogásának, és azokban való dolgoknak elmémben való megtartásának okáért, én is legottan, a’ Bereghi uramtól mutatott mód és ut szerint az elolvasott részeknek summáit”<sup>64</sup> kezdte készíttetni. A szöveget különféle nótákra szedte, de tanuló társai tanácsára, a „könyvnélkül való megtanulás” megkönnyítésére valamennyi verset „az Tékozló fiú históriájának nótájára szabtam és rendeltem”.<sup>65</sup> Érdekessége a könyv felépítésének az, hogy az egyes versszakok az ABC betűinek sorrendjében kezdődnek. Minden bibliai fejezet egy-egy négysoros strófába van sűrítve: például Szent Lukács evangéliumából a második rész:

„Betlehemben született Christust pásztoroknak  
Az angyal megjelentvén, nevezék Jézusnak,  
Templomban vean Simeon s’ Anna prófétáinak  
Jézust egykor találták közte Doctoroknak.”

Harmadik része:

„Christusnak utát János szépen el készíté  
Prédikálván, ő mindent keresztelni kezdé,  
Míg nem őt az Heródes tömlöczben vettette,  
Jesusk keresztségét, s’ nemzetét nézhetsze.”

---

62 ÖRVENDI MOLNÁR 1666. oldalszám nélkül.

63 ÖRVENDI MOLNÁR 1666. oldalszám nélkül.

64 ÖRVENDI MOLNÁR 1666. oldalszám nélkül.

65 ÖRVENDI MOLNÁR 1666. oldalszám nélkül.



Ennek a gyakorlatnak a XIX. század ponyván élő vallásos népköltészetében is vannak példái. Örvedi írásában egy-egy verssor sokszor homályos; feltételezi az író, hogy a summák olvasója jártas a Szentírás tartalmában. Ezt a homályosságot nehéz is lett volna elkerülnie, mert nagy anyagot kellett rövid verssorokba és versszakokba besűrítenie.

Több azonos tartalmú verses feldolgozású munkáról nincs tudomásunk egészen 1899-ig, amikor Varga Lajos jászárokszállási búcsúvezető Verses Szentírása megjelent.

## IV. Varga Lajos Verses Szentírása

### IV. 1. Tartalma, beosztása, célja

A Verses Szentírás négy könyvre tagolódik.

Az első könyv a világ teremtésével kezdődik, és Dávid királyig közli az őszö-vetségi Szentírást nyolc részre tagolva.

A második könyv Dávid király korától Krisztus születéséig tartalmazza az eseményeket kilenc részben.

A harmadik könyv Jézus életét beszéli elfogatásáig – szintén kilenc részben.

A negyedik könyv felöleli a szenvedés történetét, Jézus megdicsőülését, az ősegyház rövid történetét és a magyar szentek legendáiból néhányat – nyolc részben.

A részek különböző hosszúságú énekekből állnak. Varga Lajos összesen 923 énekben foglalta össze mondanivalóját. A Verses Szentírást az Egri Nyomda közlése szerint 17 000 példányban nyomták, és háromféle alakban került forgalomba: nagy alakú díszkiadás, kisebb alakú négykötetes és egészen olcsó füzetekbe osztott szöveggel.

„Nagyon fontos a nép számára az, hogy a Biblia már külső formájában is tekintélyes, méltóságteljes legyen [...]. Népünk nem szereti, ha a katedrán álló öreg Bibliánkat mellőzik az igehirdetők a zsebkiadású parányi Bibliákkal szemben.”<sup>66</sup>

Valószínű, erre gondolt Varga Lajos is, mert Verses Szentírása külső formájára is igen ügyelt. Ne csak a szemnek legyen tetszetős, hanem a díszes, tekintélyes forma feleljen meg a könyv tartalmának. A szöveg közé képeket iktatott, a belső kettős címlapot többszínű rajzokkal, képekkel díszítette.

Abban is igazolja Illés Endre őt, hogy népünk „nehezen veszi be” a Biblia nyelvéként a mindennapi élet nyelvét. Profanizációt érez benne; így már érthetőbbé válik a Jászárokszálláson készült Szentírás verses formája. Más, mint a hétköznapi, közönséges érintkezés, emberi közlés nyelve. A szent szöveg éneklése az ünnepélyességet csak növeli. Tudjuk, hogy a keleti szláv rítus szerint mondott szentmisében a leglényegesebb részt, az átváltoztatás szavait nem mondja, hanem éneklő a pap, így emelve ki azt, és így hívta fel a fokozott tiszteletadásra a jelenlevőket.

66 ILLÉS 1940. 339-340.



Nem merőben gyakorlati szempont vezette Varga Lajost akkor, amikor a Szentírást verses, énekelhető formában adta a nép primitívebb, azaz keleti hagyományokat más tekintetben is lelkük mélyén tudattalanul őrző falusiak kezébe.

A Verses Szentírásban a szerző alkalmas imádságokat és elmélkedéseket is hoz. Ez a tény is bizonyítja azt, hogy nem egyszerű olvasmánynak készült csupán, hanem a házi ájtatosságoknak és az imádsággal megszentelt katolikus életnek mintegy segédkönyve akar lenni. Gyakorlati célú, mint ahogyan „templomaink dekorációja sem öncélú gyönyörködtetésre, hanem épületes okulásra szolgál. Gyakorlati rendeltetése van, a hívő lélek nevelésére irányul.”<sup>67</sup> Ahogyan a népi életben a művészet sem önmagáért való, hanem szorosan kapcsolódik a mindennapokhoz, a gyakorlati élethez: a hétköznapi munkájába szövi bele a dalt, a mesét, munkaeszközeire faragja rá szépség-álmait.

Maguknak a Varga Lajos által összeválogatott és csatolt imádságoknak egyszerű felsorakoztatása ékesen beszél a szerző célkitűzéséről. Éppen ezért felsoroljuk a Verses Szentírásban olvasható imádságokat, énekeket:

Keresztvetés; Az Úr imádsága; Az angyali üdvözlés; Ima a reggeli, déli és esti harangszóhoz; Az apostoli hitvallás; Az Isten tíz parancsolatja; Az Anyaszentegyház öt parancsolatja

Halottnál végzendő ima; Ima halottak estéjén; Ima az utolsó szentség felvétele alatt; Ima, mikor lélekválásra csejgetnek; Ima a temetésre gyűjtő harangszó alatt; Ima a test kivitelekor; Halottas ének; Más halottas ének

Reggeli ének: I., II., III., IV.; Esteli ének: I., II.; Imádkozzunk a kimúltakért; A bűnbánó imája megfeszített Jézushoz, Ima Szent Józsefhez

Szűz Mária iránt való Hit, Remény és Szeretet; Ima a mindenkori segítő Szűzanyához: Máriához, mindennemű szükségben; Szent Bernard imája; Szenvedők imája (Máriához); Ájtatos imádság Szent Anna asszonyhoz

Ájtatos fohász; Ima Jézus Szívéhez; Minden szükségünkben való ájtatos imádság a Fájdalmas Istenanyához; Ima Mária Szívéhez; Imádság Szent Anna asszonyhoz; Szenvedők imádsága a Szenvedő Jézushoz; Szent Bonaventura zsoltára: I., II.; Szentháromság vasárnapjára; Mária-ének; Ünnepegy alkalmára

Szent Antal pártfogóvá választása; Az egész család és ház felajánlása Szent Antal oltalmába; Szent Antal ünnepén; Szent Antal segíts!; Ima az elveszett tárgyért; Ima boldog kimúlásért Szent Antalhoz

Ima a Fájdalmas és örömdetes Stációk kezdetére (Ezután következik tizen-négy stáció.)

Ima vasárnapra: A bűnök bocsánataért; Ima hétfőre: Az állhatatosság kegyelméért; Ima keddre: A boldog halálért; Ima szerdára: a pokoltól való megmentésért; Ima csütörtökre: a mennyországba jutásért; Ima péntekre: A Jézus és Mária iránti szeretetért; Ima szombatra: Mária szószólásáért

Újév napján való elmélkedések. Elmélkedés az igazságról, a tökéletesség grádicsáról, a mindenszentekről, a purgatórium-beli lelkekért, a jó és gonosz lelkiismeretről, a világi nyomorúságról, az embereknek hívságos ítéletéről, a haragról, a hivalkodásról, a világi boldogságról, az irigységről, a bűnnek

67 BALINT 1938. 38.

büntetéséről, Krisztus követéséről, a restségről, az aprószentekről, a munkáról, a reménységről, a Boldogságos Szűz makula nélkül való fogantatásáról, Krisztus szeretetéről, a paradicsom örömeiről, a szentek követéséről, a szenvedésről.

A felsorolt elmélgedésekben számos idézetet találunk az apostoloktól és szentektől: különösen Szent Bernát és Szent Ágoston mondásait hozza előszere-ttel. E citátumok is Varga Lajos olvasottságára engednek következtetni.

## IV. 2. Apokrif betoldások

A Verses Szentírás nem ragaszkodik a Vulgata szövegéhez. Szabadon elvesz és hozzáad a kanonikus szöveghez – de mindenkor a katolikus szemléletmódnak megfelelően. Nem csupán fordítást ad versben. Varga Lajos könyvébe beledol-goza az apokrif szövegek legszebb részeit, sőt nagy beleélő erővel, gazdag fantá-ziával alakított saját elgondolása szerint is – felhasználva olvasmányait és a hallott szóbeli hagyományt.

Az apokrif evangéliumokkal, Szűz Mária, Szent Anna, Emerencia legendái-val bizonyára karmelita kispap korában ismerkedett meg. Szabadidejében kezébe kerülhettek régi-régi legendáskönyvek, amelyek őrzik a karmelita hagyományt – mesélve a rend történetét Illés prófétától, aki Krisztus előtt 850 körül a mai szerzetesrendekhez hasonló alakulatot létesített ott, Karmel hegyén. Ezekhez a jámbor „prófétafiakhoz” istentiszteletre újhoid idején és szombatonként kijár-tak a környező városokból, falvakból a népek is. Ezek a „prófétafiak” életüket egészen Istennek szentelték, és szigorú életmódot folytattak.

A rendi hagyomány kezdettől fogva úgy tartja, hogy Illés virágzó intéz-ménye évszázadokon keresztül néhány buzgó remetében élt tovább a Karmel hegyén, hogy a keresztény időben, az első keresztes háború után kisarjadjon belőle mai formájában a karmelita rend. Karmel hegye rendkívül alkalmas a remetésedésre, mert a hegy tele van természetes barlangokkal, amelyeknek számát mesterséges üregekkel körülbelül 400-ra szaporították az első keresz-tény századok remetéi.

Nem ritka karmelita rendházakban az a festmény sem, amely a Szent Családot ábrázolja látogatóban a Karmel-hegyi remetéknél, akik a mai rendi ruhát viselik. Az Illés imájára keletkezett jótékony esőt hozó felhőcskében Szűz Mária szimbólumát látták.<sup>68</sup>

Az biztosra vehető, hogy Varga Lajos emlékezetébe visszajártak régen olvasott, hallott történetek, de azok gazdag részleteinek színe, változatossága az ő fantá-ziájának gyümölcse volt. Emellett búcsúkon hallhatta a Mária- és Krisztus-legen-dák egy részét. Különösen az újszövetségi részben találkozunk sok apokrif töre-déssel. Néhány részletet közlünk latinul, jelölve, melyik apokrif evangéliumból való, és mindjárt mellette feltüntetjük, Varga Lajos miként verseli meg ugyanazt a történetet.

<sup>68</sup> VARGA 1899. 449.

1. Angyal hozza hírül Szent Annának Mária születését.
2. Jézus levele Adgárhoz, Edessa királyához.
3. A zsidók Nikodémus tanácsára keresik a hegyeken a feltámadt Krisztust.
4. Tiberius császár Jézust Rómába kéri.
5. Pilátus kihallgatáson Tiberius császár előtt.

1. „Et ecce Angelus Domini advolavit, dicens ei: Anna, Deus exaudivit orationem tuam: concipies et paries et celebrabitur semen tuum in toto mundo. Dixit autem Anna: vivit Dominus Deus meus, quod sive masculum sive foeminam genuero, offeram illud munus Domino Deo nostro et in Sacris rebus illi ministrabit omnibus diebus vitae suae.”<sup>69</sup>

2. „De hoc autem, quod scripsisti mihi, ut veniam ad te, oportet me omnia, propter quae missus sum huc explere, et posteaquam complevere recipi ad eum a quo missus sum. Cum ergo puero assumptus, mitam tibi aliquem ex discipulis meis ut curet aegritudinem tuam, et vitam tibi atque his qui tecum sunt praestet...”<sup>71</sup>

3. „Sed eligamus viros nobiscum et circum euntes montes Izrael forsitan inveniemus eum. Et deprecati sunt Helisaeum, et ambulavit cum illis tribus diebus,

„A két szív fájdalma felhatolt az égbe.  
Az égből két angyal szállott le a földre:  
Az egyik Hebronba repült Joakimhoz,  
Míg társa elmegyen Szent Anna asszonyhoz.  
Arany szárnyaival Názáretbe szállott  
És a bánattal telt Asszonyhoz így szólott:  
»Ne sírj Anna! Ne sírj! Szűnjenek könnyeid,  
Az égbe hatoltak keserves jajjaid!  
Megadja a kincset, melyért szived éled –  
Lesz ki jó anyának szólít egykor Téged!  
Lányod születik dicsőséggel telve.«”<sup>70</sup>

„Hogy én tehozzád eljöjjek, azt nem teljesíthetem,  
Végeznem kell azt, amiért Atyámtól leküldtettem!  
Ha a nagy munkát bevégezem, ismét felmegyek oda,  
Ahonnan egykor lejöttem, ott az én atyám hona.  
De majd ha felvitettem, reád fordítom gondomat.  
El fogom hozzád küldeni egyik apostolomat.  
Az fogja meggyógyítani lelkedet és testedet.  
Ezzel fogom jutalmazni bennem való hitedet.”<sup>72</sup>

„»Ti is bocsássatok ki egy küldöttséget,  
Akik Izraelnek hegyére mennének.  
Melynek célja lészen Jézust felkeresni,  
Nem lenne rossz ezen végpróbát megtenni.«  
Midőn Nikodémus elvégzé beszédét,

---

<sup>69</sup> *Protoevangelium Jacobi* év nélkül 75.

<sup>70</sup> VARGA 1899. 273.

<sup>71</sup> *Epistola Pisrola Christi Ad Adgarum* év nélkül, oldalszám nélkül.

<sup>72</sup> VARGA 1899. 399-400.

et nont invenerunt eum. Et nunc audite me filii Izrael, et mittamus viros in montes Izrael, ne forte rapuerit Spiritus Jesum, et forsitan inveniemus eum, et agemus poenitentiam. Et placuit omni populo consilium Nikodemi, et miserunt Viros, et quaerentes non invenerunt Jesum, et reversi dixerunt: circumeuntibus novis non invenimus Jesum, sed invenimus Joseph in civitate sua Arimethis Haec audientes Principes et omnes populi gravis sunt, et glorificavarunt Deum Izrael, quia inventus est Joseph, quem incluserunt in cubiculo, et non invenerunt..."<sup>73</sup>

4. „Cum autem Tiberius Caesar Romanorum imperator gravi morbo teneratur, et intelligens quia Hierosolymis esset, quidam medicus, nomine Jesus, qui omnes infirmitates solo verbo curat, nesciens quod Judei et Pilatus eum occidi essent praecipit cuidam suo familiari nomine Volusianus Vade citius quam potes trans partes Marinas, meo dicesque Pilato meo servitori et amico ut hunc medicum mihi mittat qui me pristinae sanitati praestituit. Qui Volusianus audito praecepto imperatoris statim discessit, et ventus est ad Pilatum sicut praeceptum est ei. Et narrans eidam Pilato es quae sibi a Tiberio. Caesarae commissa fuerant, dicens Tiberius Caesar imperator

Ez már megnyeré a főpapok tetszését!  
Mire Nikodémus vezetése alatt  
Jézust felkeresni tizen elindultak.  
Izrael hegyeit már mind összejárták,  
Ámde a küldetés nem érte el célját:  
Mert hisz Ő mennybe ment szent Atyja  
jobbára,  
Többé őt testben itt senki sem találja.  
Arimethiában járván a küldöttek,  
S íme megtalálák ott azon Józsefet,  
Akit emiatt, hogy Jézust eltemette,  
A főpapi tanács halálra vetette.”<sup>74</sup>

„Tiberius császárt ezalatt Rómában,  
Aki nem volt eszes ezen nagy csodákban,  
Súlyos, veszedelmes betegség emésztett,  
Mivel belső része rothadásba esett.  
Már utoljára járt a tünedez a remény,  
Hogy életben marad, senki sem remélte,  
Végső szükségében magához hívja hát  
Volusianust, pogányok főpapját.  
»Halottam én hírét – szolt Volusianus –  
Egy nagy prófétának, kinek neve Jézus.  
Csodatetteinek oly nagy már a híre  
Az egész világon beszélnek felőle.  
Betegeket gyógyít és ördögöket űz.  
Híre úgy terjed, mint sebesen égő tűz  
Gyógyulnak a némák, süketek és sánták  
S meg nem látta senki Jézus orvosságát!  
Csakhogy nagy távolság választja el tőlünk,  
Azon csodaférfit, akiről beszélünk.  
Távol, igen távol van az ő lakhelye  
Messze napkeleten – fent Jeruzsálemben  
Ahol a helytartód, most éppen Pilátus  
Ő legjobban tudná, hogy ki legyen Jézus!«

<sup>73</sup> Codex Apocryphus, Evangelium Nikodemi év nélkül 269.

<sup>74</sup> VARGA 1899. 500.

Romanorum, tui Dominus  
audito quod in civitate ista est  
medicus qui solo verbo sanat  
infirmirate curanda. Audiens haec  
Pilatus territus est valde, sciens  
quod per invidiam eum occidi  
fecerat. Respondit Pilatus eidem  
nuntio sic dicena Hic Homo erat  
malefactor et homo qui trahebat  
ad se totum populum: sic habito  
consilio sapientium civitatis eum  
crucificari feci.”<sup>75</sup>

5. „Pilatus autem tunicam Jesu  
inconsutilem secum detulit:  
quam indutam coram imperatore  
portavit. Mox ut imperator eum  
vidit omnem iram deposuit et  
ei protinus assurexit, nec dure  
sibi in alique liqui praevaluit: et  
in eius absentia cui videbatur  
tam terribilis et ferus, nunc  
in eius praesentia invenitur  
quodammodo mansuetus.  
Cumque cum licentiasset, mox  
contra eum terribiliter exarscit,  
se miserum clamitans quia ei  
furorem sui pectoris minuisse  
ostendisset. Statimque eum  
revocari fecit iurans et contestans  
quia filius mortis est et nefas  
est eum vivere muper terram.  
Qui cum eum vidit, continuo  
eum salutavit et omnem animi  
ferocitatem abiecit. Mirabantur

Mondá Tiberius: »Ó hozzátok el őt,  
Azt a nagy prófétát, a nagy csodatevőt!«  
Hogy Jeruzsálembé ért Volusianus –  
Őt fényes pompával fogadá Pilátus.  
»Sietős az utunk – monda most a főpap –  
Hallottad-e hírét ama prófétának, –  
Mely holtakat támaszt, s betegeket gyógyít,  
Ördögöket űz és sok népeket tanít?  
Jézus a neve a híres prófétának  
S te ezt nem jelented soha a császárnak.  
Ő most súlyos beteg, ezért küldött engem,  
Hogy Jézust magammal Rómába elvigyem.  
Tudasd tehát velem, hol van a próféta  
S ím a császártól egy levél számodra.«  
Pilátus, midőn e beszédet hallotta,  
Elszomorodott és a félelem elfogta,  
Félelme és bánata jobban növekedék,  
Midőn elolvasta a császár levelét!”<sup>76</sup>

„És úgy tett Pilátus, amint eltökélte  
A köntöst alulról magára felölté.  
Haragtól hevítve így szólt Tiberius:  
»Vezessétek elé azonnal Pilátust!«  
Előhozzák őt a császári parancsra.  
Ott állt már előtte verve rabláncokra,  
De most csodálkozva azt érzi a császár,  
Hogy a harag tüze szívében alászáll.  
De megmagyarázni nem tudja a dolgot.  
Kiküldötte tehát a bűnös helytartót.  
Alighogy távozott Pilátus előle  
Szívében a harag ismét felgerjede:  
Újra behivatja, de midőn bemegyén  
A harag megszűnik a császár szívében.  
Sőt ami több, olyan nyájasan szól hozzá,  
Mintha a leghívebb barátját fogadná.  
Leszedeté róla a rabbilincseket  
S mint régi baráttal fogott véle kezét.  
De midőn Pilátus távozott előle,  
A harag felgerjedett a császár szívébe.  
Így szólt Tiberius: »Hol a magyarázat,  
Mert van szívemben ez a két változat?

<sup>75</sup> Mors Pilati. Tischendorf: *Evangelia Apocrypha*. 1876. 456.

<sup>76</sup> VARGA 1899. 500.

<p>omnes, mirabatur et ipse, quia sic contra Pilatum dum abesset e-ardesceret, et dum praesens esset nil ei loqui posset aspere.”<sup>77</sup></p>	<p>Midőn nem látom őt, keblemben iránta Nincs a szeretetnek legkisebb szikrája. És ha előttem áll, mintha jó barátom Volna ő, olyan nagy szívességgel látom.«”<sup>78</sup></p>
--	---

Nem lehet itt célunk a párhuzamok folytatása, és részletekbe nem bocsátkozhatunk. Nagy vonásokban mégis ismertetni kívánjuk a Verses Szentírás azon történeteit, amelyek hiányoznak a Vulgatából. E történetek eredetének és a népi szóhasználatban való esetleges otthonosságának felkutatása érdekes feladatul kínálkozik.

A Verses Szentírás tartalma a következőben tér el a Vulgatától. A lényegtelen módosításokat nem említjük – mint például Mózes megmentésekor a Vulgata szerint a fáraó leánya Mózes nővérével beszélt, Varga Lajos szerint pedig az édesanyjával. Ebben a változtatásban kétségtelenül finom költői érzék nyilvánul meg.

A Verses Szentírás cselekménye hasonlóan indul, mint Az ember tragédiája. Természetesen itt több a részlet, hiszen a szó erejével aprólékosan az olvasó vagy hallgató elé kell állítania magukat a szereplőket is.

„A pártütők hada egy szempillantásra,  
Rút, ördögi testet öltött fel magára.  
Szemük tűzszikrát hány, lánggal ég a nyelvek,  
Szájokból kénfüstöt, tűzlángot lövelnek.  
Lábukon merednek iszonyatos karmok,  
Kezők helyén roppant denevérszárny csattog.  
Lucifer vezérök, legborzasztóbb köztük,  
Magára sátáni, rút alakot öltött.”<sup>79</sup>

Közli részben a teológiai véleményt is: Lucifer lázadásának oka abban keresendő, hogy nem akart az emberi testet felvevő Fiúistennek is meghódolni. A gonosz alakja és fondorkodása mindenkor élénken foglalkoztatta a népképzetet, nem csoda hát, ha Varga Lajos – aki elsősorban a falu népének írta könyvét – hosszú verseket szentelt több ízben is a Sátán tanácskozásainak, mesterkedéseinek. Így például Éva megkísértését a bukott angyalok gyűlése előzi meg.<sup>80</sup> Részletesen megtudjuk, Lucifer mint talált rá a Paradicsomra, mint öltötte magára a kígyóbőrt, mint férkőzött Évához – kihasználva a sokat emlegetett női hiúságot.<sup>81</sup> Értesülünk Ádám balsejtelmeiről, és remek pszichológiával rajzolja meg, mint lesz Ádám Éva bűntársa. Azután újra találkozunk Az ember tragédiájának elgondolásával.

<sup>77</sup> Mors Pilati. Tischnendorf: *Evangelia Apocrypha*. 1876. 457-458.

<sup>78</sup> VARGA 1899. 507.

<sup>79</sup> VARGA 1899. 2.

<sup>80</sup> VARGA 1899. 8.

<sup>81</sup> VARGA 1899. 3.

„Ha elszenderültek csendes éjszakákon,  
Gyönyörű kép támadt a tündéri álmon,  
Amely megmutatá nekik a jövőndőt  
És eléjük festett sokezer esztendő.  
Látták mi lesz sorsa a bűnös embernek,  
Mily vihara támad a nagy büntengernek!  
Látták már fiuknak testvérgyilkosságát,  
Látták az özönvíz szörnyű pusztítását:  
És Jeruzsálemet látták felépülni  
S a nagy bűnök által romlásba merülni.  
Látták a szenvedés gyászos Golgotáját  
És feltündökölni a váltság szent fáját;  
Látták az Istennek végtelen jóságát,  
A bűn büntetését s jók jutalmazását.  
S hogy felébredének ragyogó reggelre,  
Szemöknek pilláján bánatos könny rezgett.  
Szívöket facsarja aggodalom, kétség,  
Hogy ily keservek közt telik el az éltök  
S hogy unokáik is bűnhődnek majd értök...  
S ha eljő is egyszer a megváltó Bárány,  
Ellenök lesz mindig a gonosz, a Sátán.  
Búsan sóhajt Ádám: »Erdemes-e élni,  
Ha így hervadoznak lelkeim szép reményi?«  
Búsan sóhajt Éva: »Fiakat mért szüljek,  
Ha rabjai lesznek a keservnek, bűnnek?«  
És ím a felhőkben égi szózat rezdül,  
Az Úristen hangja biztatóan csendül,  
S remélnék szülőink, a szózat, amint száll:  
»Megmondottam ember, küzdj és bízva bízzál!«<sup>82</sup>

Varga Lajos sehol sem utal esetleges forrásaira, könyvekre, amelyek megfordultak keze között. Könyvtára is szétszóródott. Lehetséges, hogy olvasta Madách drámáját, de az is meglehet, hogy mindketten ugyanabból a hagyományból merítettek: onnan a hasonlóság.

Káin testvérgyilkosságában megint a gonosz ténykedését kell látnunk: arról, hogy miként készíti elő e tettet, hosszú ének anyaga tanúskodik.

Szívesen és nagy gyönyörűséggel festi a könyv a fiatalok találkozását: például Izsákét és Rebekáét, később Ráchelét és Jákobét.

Egyéni fantázia szüleménye lehet Jákob és Lea lakodalmának elbeszélése, valamint az is, mint ad Rebeka Jákobnak tanácsot: egyformán szeresse valameny-ni gyermekét, ne tegyen kivételt, mint ő tette vele.

---

82 VARGA 1899. oldalszám nélkül.



„Ha így nem cselekszel, a kárát ő vallja (József)  
Ellene fordul majd testvéri haragja.”<sup>83</sup>

József élete igen alkalmas arra, hogy a jámbor képzelet kiszínezzé. Apokrif könyvekben<sup>84</sup> hasonló epizódokra bukkanunk, mint amiket Varga Lajosnál olvasunk.<sup>85</sup>

Sángár bíró történetében több a fantázia, mint a Vulgata szövege. Debora és Sisera hadvezér históriája költött: veszedelmesen hasonlít Judit és Holofernéusz történetéhez. Dávid király és Betsabé esetéről bővebben olvasunk, mint a Vulgatában. Eliseus csodatétele a mérges nadragulyából készült étellel szintén meseszerű. Tóbiás intelmei fiaihoz erősen módosítva olvashatók. Ezekiás király is a nagy hamleti problémán vergődik: „Lenni vagy nem lenni.” Varga Lajos valószínűleg ismerhette a Shakespeare-darabot, mert a címet idézőjelben írja: „Lenni vagy nem lenni.”

Sennacherib babiloni király követei Ezekiásnál; Ruth, Judit történetének elbeszélésében utal arra, hogy ők Szűz Mária ószövetségi előképei voltak.

Jézus születésének közvetlen politikai előzményeiről nem szól a Szentírás. Varga Lajos ezt az időszakot részletesen tárgyalja mind politikai vonatkozásban (ebben talán a század történelmi szemlélete tükröződik), mind pedig Jézus Krisztus közvetlen ősei életének bemutatásában. Megismerhetjük Emerenciát, a Karmel-hegyi remetékhez járó „erénydús szüzet”, aki a „Megváltó után epedve vágyódott”. Számos legenda szól azután házasságáról, Szent Anna, Jézus „nagy-mamájának” életéről, aki faluhelyen még ma is egyike a legnépszerűbb szenteknek. Főként asszonyok folyamodnak hozzá. „... tiszteletéhez a születő élet misztériuma, érdeke fűződik.”<sup>86</sup> Érthető, hogy a gyermekáldásért könyörgők Szent Annában bíznak, aki megtapasztalta a meddőség keserűségét.

A jámbor buzgóság „Jézus öreganyjáról” számos templomot, oltárt nevezett el, és csodálatos életéről a vallásos ponyva gazdag változatokban szól. Ismeretes a nép ajkán élő, de 1824-ben nyomtatásban is megjelent litánia Szent Annáról és egész nemzetségéről.<sup>87</sup> Ezt a rokonságot Varga Lajos is részletezi.

Az előbb említett könyv – amely primási jóváhagyással jelent meg – így érvel Szent Anna tisztelete mellett: „Isten szeplőtelen Anyja e hív szolgájának e képen szólott mondván: mindazokat a tiszteleteket, amelyeket az én szent Anyámnak tejesdesz, úgy veszem, mintha duplán az én tiszteletemre tennéd.”<sup>88</sup>

A népi áhítat tovább kutat Jézus nemzetségében, és tisztelettel övezi Szent Anna édesanyját, Emerenciát is.<sup>89</sup> Varga Lajos feltűnő részletességgel meséli el az idevágó történeteket, amelyek főként a karmelita hagyományban gyökereznek.<sup>90</sup>

83 VARGA 1899. 40.

84 SZÉKELY 1913. 401. és RIESSLER 1928. 642.

85 VARGA 1899. 46., 51., 55., 59.

86 BÁLINT 1938. 283.

87 SZABOLT Ferenc: *Az Isten Mindenhatóságának Tárháza, vagyis: Szent Anna, a Boldogságos Szűz Mária Édesanyjának tisztelete*, „Keresztelő Szent János Szent Annának unokafia, Szent János Evangélista, Szent Annának ötszétől való unokafia könyörögj érettünk, Zakariás, Szent Anna sógora,” stb. 1824.

88 SZABOLT Előljáróbeszéd. 1708. oldalszám nélkül.

89 BÁLINT 1938. 286.

90 BÁLINT 1938. 286.



Szűz Mária születésének, gyermekkorának, eljegyzésének részleteit is megkapjuk. Érdekes felfigyelni arra a körülményre, hogy a Boldogságos Szűzről szóló első magyar nyelvű nyomtatott könyv<sup>91</sup> ezeket az apokrif részleteket szintén örömmel használta fel. Különleges például a következő rész: „Elrendelvény öröktől fogva az Isten a Boldogságos Szűz Máriának méltóságát: az ő szentséges nevét is elméjében hordozta, úgymond Rupertus, és üdő jártára, angyal által jelentette meg. Ez a Rupertus mondása hihető: mivelhogy Izsák neve is angyal által adatott, hasonlóképpen Keresztelő Szent János neve is.”<sup>92</sup>

A jámbor áhítat illendőnek és természetesnek találta, hogy az Isten anyjának nevét is angyal hozta és hirdette meg. Újszerű beállításban olvashatjuk, mi történt a megtestesülés pillanatában a mennyben, a pokolban és a pokol tornácán.

Valószínűsíthető, hogy ismét egyéni fantáziával építi fel azt a részt is, hogyan várja Joakim és Anna Jézus születését. Végtelenül bájos jelenet a pásztorokkal való találkozás a betlehemi úton. Egészen ismeretlen történet, mint utasítja el Józsefet<sup>93</sup> Betlehemben gazdag rokona, valamint az is, hogy Jézus csak a barlangban töltött második éjszakán születik. Előtte való nap fehér szarvas ad tejet Máriának, és galambok hoznak kenyeret neki. A tejet adó szarvastehen Genovéa históriájában is szerepel, sőt a nép ajkán élő győrszentmártoni legenda úgy tudja, hogy ugyanaz a szarvastehen segítette meg Szűz Máriát és Genovéát.<sup>94</sup> A legenda valószínűleg egy 1886-ban megjelent „szörnyű ponyvában” gyökerezik az említett legendáskönyv összeállítója szerint, de ő már azt adja, amivé falujukban szépült. „A mi televényünkben úgy elrothadt a ponyva, mint a rongy. Olyan tiszta valami kerekedett belőle, ami sajátosan a miénk.”<sup>95</sup>

Gábrriel angyal és a Démon beszélgetése eredeti elgondolás: röviden jelzi, miként akarja a Gonosz magának Jézus halálra juttatásával a győzelmet kicsikarni. Azután párhuzamba állítja Évát és Máriát, majd elbeszéli a Jézus születését megelőző órák eseményeit Rómában:

„A fából készült és rézbálvány istenek,  
Részben megolvadtak, részben szétégtének.”<sup>96</sup>

91 KOPCSÁNYI Márton: *A Boldog Szűz Mária Élete. Magában foglalván az hét innepi tizen három predikatiót. Az ő hét örömet és epeségét; az ő tizenkét csillagú koronáját; nevének s nevezetinek és az olvasónak magyarázattyát.* A könyv második kiadását olvastuk (Eger, 1772.), amely a Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi kari könyvtárának tulajdona. Kiigazítani kívánjuk ezzel Kopcsányi Jánosné állítását (Kopcsányi Mártonról írt doktori értekezésének 57. lapján), amely szerint a fenti könyvnek csak egy példánya maradt meg, és az a Nemzeti Múzeum könyvtárában látható.

92 KOPCSÁNYI 1772. oldalszám nélkül.

93 Szent József életére vonatkozó legendás írások a következők: *Protoevangelium Jacobi*; *Buch der Abstammung Maria*; *Geschichte Josefs des Zimmermanns*. Latinul TISCHENDORF: *Evangelia Apocrypha* 1876. oldalszám nélkül.

94 DALLOS 1937. 118., 137.

95 DALLOS 1937. 9.

96 VARGA 1899. oldalszám nélkül.

Vetoria jósnő a csillagokból jósol Augustusnak:

„Látszik már az alak a csillag fényében,  
Egy gyönyörű nő ez kisdoddal kezében.  
Ezen kisgyermek a királyok-királya,  
Ég és föld ura s a világ Megváltója.”<sup>97</sup>

Ugyanezt a motívumot az apokrif evangéliumok egyike<sup>98</sup> a három mágussal kapcsolatban meséli:

„Sie sehen am Firmament einen Stern,  
Der heller als alle andern Sternen strahlte.  
In seiner Mitte wahr ein Mädchen, das einen Knaben trug,  
und der auf seinem Haupte eine Krone hatte.”<sup>99</sup>

„Régi könyvek”-re hivatkozva a Verses Szentírás a következő két csodát említi Krisztus születésével kapcsolatban: Ormuzd és Ariman templomából nem marad kő kövön, a romok alól illatos olajforrás fakadt.

A pásztorok virrasztásáról, látogatásáról szóló fejezet élénken emlékeztet bennünket a népi betlehemes játékokra. A három szent király történetének elbeszélésehez is csak a magot adja a Vulgata.

A Szentírás arról sem tud, hogy Szent Anna és Joakim Betlehemben meglátogatták volna a kisdedit; ahogy a barlangban történt csodáról sem számol be: Máriának köre cseppent tejéről.

Az egyiptomi menekülésről szóló legendákat megtaláljuk az apokrif iratokban, kivéve a gyöngyvirág eredete; Szűz Mária hajszálaiból nőtt árvalányhaj (vesd össze az árvalányhaj eredetéről szóló népmesével); Mária kútja; Mária jegygyűrűje; a kisdéd Jézus és a pásztorlányka. Zachariás vértanúságának<sup>100</sup> és Keresztelő Szent János csodálatos megmenekülésének históriáját is olvashatjuk az apokrif írásokban.

A Verses Szentírás tárgyalja Joakim és Heródes<sup>101</sup> halálát, majd a Szent Család hazaérkezését:

„Szent Anna éppen a kiskapu előtt ült,  
Midőn a Szentcsalád ő előtte feltűnt.  
Gyöngén felsikoltott a bús özvegy anya,  
Való-e, amit lát, avagy csak álmodja?  
»Lányom, Mária, József te kedves vőm,  
Itt meg kisunokám, Jóságos Teremtőm!«”<sup>102</sup>

97 VARGA 1899. oldalszám nélkül.

98 RIESSLER 1928. 997.

99 RIESSLER 1928. 997.

100 RIESSLER 1928. 1001.

101 RIESSLER 1928. 1002.

102 VARGA 1899. 343.

A gyermek Jézus életéből meséli Varga Lajos a rózsafakereszt legendát. Megható lírával mondja el a Verses Szentírás Mária fájdalmát, amit a tizenkét éves Jézus elvesztése okozott. Még egyszer üti majd meg ezt a hangot, amikor a szenvedő Krisztust siratja Mária. Röviden Szent Anna és Szent József halálát is beiktatja a történetbe.

Mária Magdolna története nagyjából mondai. Tisztelete a régebbi századokban igen virágzott,<sup>103</sup> érthető ezért a fejlett legendasorozat, amely alakjához kapcsolódott hazánkban is.

Kiforrott, kerek legendakört olvashatunk egy 1826. évi nyomtatásban,<sup>104</sup> amely már egy korábbi kiadás megismétlése: „Újonan közrebotsáttatott számos ájtatos Hívek kérésére egy buzgó Kath. keresztény által.” Az Előljáró Beszédben az író pontosan megjelöli forrásmunkáit is: „... jónak ítélem, hogy az ő életeket (azaz Magdolnáét és Máriáét) a Szent Evangéliumból és a Jámborok írásából História szerint elő számlállyam”.<sup>105</sup>

E könyvecske legendái „Magdalai Máriáról” – valamint a Varga Lajos által közölt történetek – feltűnően hasonlítanak. Meglehet, hogy azonos „históriák” hallása, olvasása szolgált mindkettőjüknek alapul.

Az apokrif evangéliumok nem beszélnek Magdolnáról. Az evangélium páros közlése (János 12.) és a hagyományok alapján indulhatott meg a legenda-képződés, fejlődhetnek népszokások Mária Magdolnával és ünnepével kapcsolatban.<sup>106</sup>

A Verses Szentírás Mária Magdolnáról elmondja, mint éli világát, mint ismétlődnek napról napra a bűnös tivornyák Magdalin várában – nagy szomorúságára nővéreinek, Mártának. Hiába próbál húgának lelkére beszélni – mint egy utolsó kísérletként keresi fel, és hívja Jézust meghallgatni. Magdolna, hogy nénjének kedvére tegyen, rááll. Kihívóan öltözködve megbotránkoztatja az egybegyűlteket.

„Tekintetét Jézus ekkor felemelte,  
És az ifjú, bűnös asszonyra szegezte.”<sup>107</sup>

Ebben a pillanatban született meg a bűnbánó asszony. A beszéd után Magdolna visszavonult Márta bethániai házacskájába, és ott siratta múltját, majd megtudva, hogy Jézus Simon farizeusnál tartózkodik, drága kenettel a kezében elindult hozzá. A történet innen már ismerős az evangéliumból.

Salome, Heródiás, Heródes<sup>108</sup> bűnhődéséről részletesen olvasunk, mert a bűnösnek el kell nyernie megérdemelt büntetését.

103 *Lexikon für Theologie* VI. év nélkül 903.

104 Ismeretlen szerző: *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. 1826.

105 Ismeretlen szerző: *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. 1826. oldalszám nélkül.

106 BÁLINT 1938. 281.

107 VARGA 1899. 371.

108 Vesd össze: RIESSLER 1928. 1002.

A szenvedés történetében a következő legendás betoldásokat találtuk: Mária találkozása Júdással; Jézus búcsúja Máriától és Bethánia népétől;<sup>109</sup> Jézus elfogatásának körülményei; János és Péter a hírrel Bethániába siet;<sup>110</sup> Mária Jánossal Kaifás házában; Ahasvérus mondája;<sup>111</sup> A Golgota története. A keresztre feszítés szertartásának aprólékosságában a barokk idők hasonló témájú elbeszéléseinek naturalizmusára ismerünk: Júdás szerencsétlen vége, Mária keresztutat jár.

Arimateai József, Nikodémus, Fines, Abdon, Aggeus, Carinus és Lencinus története valamint Pilátus Tiberius elé idézése hasonlóan van megírva, mint az Evangelium Nicodemiben.

A keresztfá legendájával kapcsolatban<sup>112</sup> a következő új motívumokat hozza: Salamon így rendelkezik az Ádám sírján nőtt fagerendáról:

„»Fele elég lesz a templomba lépcsőnek,  
Melyen a papok a frigyszekrényhez jönnek –  
Aztán ezenkívül ami megmarad még,  
Leszen belőle vagy százhusz templomi szék.  
És a másik felét – hogy ne kerüljenek,  
Akik Betlehemből húsvétra feljönnek –  
A Cedron patakján kell keresztül tenni!«

Tudjuk a Szentcsalád nagy üldöztetését  
S annak Egyiptomba való menekvését.  
Menekülés közben elérték a hidat,  
Amelyről már előbb ezen sorok szóltak.  
Itt menekülnek ők, viszik a Gyermeket,  
Akit Heródes már halálra kerestet.

Az üldözők a híd közepére értek,  
De ezen keresztül át nem mehetének,  
Mert egy vízhullámnak sebes rohanása  
Vad morajjal zúgva rácsapott a hídra,  
Ingadozik a híd... az üldözők állnak,

Emelkedik a híd, robajjal felfordul  
És az üldözőkkel a mélységbe fordul.”<sup>113</sup>

<sup>109</sup> Vesd össze ismeretlen szerző: *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. 1826. idevonatkozó történetével.

<sup>110</sup> Vesd össze ismeretlen szerző: *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. 1826. idevonatkozó történetével.

<sup>111</sup> „Den gleichen Nahmen trägt der ewige Jude in der Volkssage.” *Lexikon für Theologie und Kirche*. I. év nélkül 167.

<sup>112</sup> Részletesen foglalkozik a témával GYÖRGY Lajos: *Egy középkori Sibilla-vers régi magyar irodalmunkban*. 1930.

<sup>113</sup> VARGA 1899. 491.

Senek halász harminc év múlva jelenti a keresztnak alkalmas fát kereső Annásnak a Cedronba sülyyedt hatalmas gerendát.

A feltámadt Krisztus megjelenését Máriánál csak a szent hagyomány beszéli el.<sup>114</sup> Eredeti a húsvéti locsolkodás<sup>115</sup> és a piros tojás eredetének magyarázata. Szűz Mária haláláról megint csak az apokrif könyvek beszélnek.

A IV. könyv V. fejezetének XVIII. énekével tulajdonképpen vége a Verses Szentírásnak. A következő énekek már egyháztörténelem tárgyalta eseményeket hoznak.

### IV. 3. Egyéni alakítás

Lássunk arra is példát, miként alakítja Varga Lajos a szentírási szöveget saját elgondolása szerint.

#### Izsák és Rebeka

„Az időben pedig Izsák azon úton járkál vala, mely az úgynevezett élőnek és látónak kútjához vezet; mert a délfele fekvő földön lakik vala. És kiment volt a mezőre elmélkedni a nap enyészete felől; és midőn fölemelte szemeit, távolról látá jőni a tevéket. Rebeka is látván Izsákot, leszálla a tevéről és monda a szolgának: Kicsoda azon ember, ki a mezőn élénk jő? És monda neki: az az én uram. Ő pedig hamar vévén a palástot, befödé magát. A szolga pedig mindent, amit végbevitt vala, elbeszélé Izsáknak, ki bevivé őt Sárának, az ő anyjának sátorába és feleségül vevé őt, és annyira szerette őt, hogy fájdalma, mely anyjának halála miatt történt vala, megenyhüle.”<sup>116</sup>

„A hajnal bíbora jobban dereng,  
Izsák tekintete távolba mereng;  
Midőn kilövellt a nap első sugara,  
Egy kis felhő vonta figyelmét magára.  
Kelet felé látszott az a fellegecske  
S a reggeli szellő mind közelebb verte.  
Izsák meg csak nézte előrehajolva,  
Töprengő lelkében csak nem szűnék gondja.  
»Vendéget nem várunk, no de mégis hátha  
A jó Elieser megjöhet még mára.  
Nagyon közeledik, jaj hogyha ő volna,  
Én Uram, Teremtőm, ugyan mi hírt hozna?  
Ahol ni, mikor a porfelhő csendesül,

---

114 Vesd össze ismeretlen szerző: *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. 1826. oldalszám nélkül.

115 Némiképp hasonló magyarázatot olvasunk Bálint Sándor *Népünk ünnepei* (1938) című könyvében a 234. oldalon: „Dombiratoson (Csanád megye) mesélik azt a már középkorban, a nagy Cornides-kódexben is felcsillanó történetet, hogy amikor Jézus feltámadt, a jámbor asszonyok elmentek keresni, de nem találták a sírjában. A zsidók, akik ott voltak a sír körül, leöntötték vízzel az asszonyokat, nehogy elhíreszteljék Jézus feltámadását. Az asszonyok azonban annál inkább hirdették mindenkinek Jézus dicsőségét.”

116 Genesis 24., 62-67. vers év nélkül, oldalszám nélkül.

Látom a tevéket, kettőn valaki ül,  
Egyik Elieser, amint innen látszik,  
De az ugyan-ugyan ki lehet a másik?  
Pirossal vegyített kék ruha van rajta,  
Ejnye! Talán bizony... ej, talán csak nem!«  
Itt elpirult Izsák s szemét lesütötte,  
Mert már az utasok ott álltak előtte.  
»Nos – szólt Elieser – tekints fel kisczajám!  
Ni, hogy szégyenkedik, még csak nem is néz rám,  
Hoztam én neked egy kis gerlemadarat,  
Nos tekints reám már, ne szégyelld magadat.  
Ni, szép Rebekának, hogy meggyűlt gondja,  
Miért vontál fátyolt rózsaszín arcodra?  
Végszággal vegyüljön öröme szívednek,  
Nyújtsatok egymásnak barátságos kezét.  
Ábrahám is itt jó, mindkettőtök atyja.  
Atyai áldását ő is rátok adja.  
Jöjj uram, Ábrahám, a két ifjú itt áll,  
Nézd, hogy teljesítém, amit reám bízta!«  
Itt van az ősz apa, könny ragyog szemében,  
S így szólt: »Áldott, aki jó az Úr nevében!  
Jöjj, borulj keblemre, kedves fiam s lányom,  
Szívem óhaját teljesülve látom,  
Íme fölöttetek atyai két kezem,  
A szabad ég alatt áldásra terjesztem.  
A Jehova Isten áldjon meg titeket,  
Hiszen ő titeket egymásnak teremtet.  
Téged is hű szolgám, kedves Elieser,  
Áldjon meg az Isten száz, meg százezerszer.  
Most már kövessetek békés hajlékomba,  
Ahol rátok hajlik a béke szent jobbjá.  
Elieser, kinek hűsége hozzám nagy,  
Mostantól nem szolgám, hanem barátom vagy.  
Rendezz nászünnepélyt s népét e vidéknek  
Nevemben őket ez örömnápra hívd meg.«  
A két szerető szív, bár egymást nem látta,  
Megszerette egymást e találkozásra.  
A hű szeretetnek rózsás aranylánca  
Összefűzé őket boldog házasságra.  
Nagy lakomát ültek az egybekelésre,  
A vidám nótáknak se hossza, se vége,  
Öröm lángja égett az új pár szemében,  
Nem látni ily szép párt nagy, messze vidéken.”<sup>117</sup>

---

117 VARGA 1899. oldalszám nélkül.

## Jézus Keresztelő Szent Jánosnál

„Akkor Jézus Galileából Jánoshoz méne a Jordán mellé, hogy az megkeresztelje őt. De János vonakodott mondván: Neked kell engem megkeresztelned, és Te jössz énhozzám? Felelvén pedig Jézus monda neki: hagyd el ezt most, mert így illik teljesítenünk minden igazságot. Akkor engedett neki. A keresztség után pedig Jézus azonnal feljőve a vízből; és íme megnyílnak az egek, és látá az Isten lelkét galamb képében leereszkedni és magára szállni. És íme szózat hangzék az égből mondván: Ez az én szeretett fiam, kibem nekem kedvem telt.”<sup>118</sup>

„Sivár, kietlen és járatlan e pusztá,  
Tövissel benőve, kövekkel beszórva.  
Itt megy a Megváltó a Jordánnak tartva,  
Nem lankasztja őt az útnak fáradalma.  
Még messze látszanak a magas cédrusfák,  
Amelyek a Jordán partjait borítják.  
Könnyű felhők gyanánt látszanak hegyei  
Őt óra hosszat kell még odáig menni.  
Mégyen a Megváltó, délre jár már a nap,  
Hallik már zúgása a Jordán folyamnak.  
Partja most is telve számtalan sok néppel,  
Prédikálni János ím éppen most lép fel.  
Az ihletett férfi hangja messzecsendül,  
Az Üdvözítő a nép között elvegyül.  
Ő is hozzájuk áll épp úgy, mint más ember,  
Nem ismeri senki és nem tűnik fel.  
Szellő sem zavarja a csendes hallgatást,  
Jézus meghallgatja a dicső tanítást.  
És szólt János, midőn bevégezé beszédét.  
»Osztom a bűnbánat eme keresztségét.«  
De megdobbant szíve, midőn egy alakot  
A nép közül felé közeledni látott.  
Az Üdvözítőt ő sohase látta még,  
Mégis egy titkos hang töltötte be szívét.  
»Ő az, Ő az, aki közeledik feléd,  
Kinek e nép előtt útját egyengetéd.«  
János, mint egykoron szent anyja méhében,  
Jézus erejétől örömtől megrebber.  
Úgy zendült meg szíve most is az örömtől,  
Az Üdvözítőnek közeledésétől.  
»Ő az, érzi szívem, Ő az én Istenem,  
Ó én szegény bűnös ezt honnan érdemlem?  
Ő keres fel engem, ő közelít hozzám,

---

118 Máté 3. fejezet, 13-17. vers év nélkül, oldalszám nélkül.

Mily dicső égi fény sugárzik homlokán.«  
 Nem várta János, hogy Jézus hozzá érjen,  
 Utat tört magának keresztül a népen.  
 És lábai elé borult le a porba,  
 Hófehér köntösét csókkal borította.  
 Kitör a szó ajkán: »Ó, honnan érdemlem,  
 Hogy én szegény bűnös erre méltó lettem?«  
 Nézi, bámulja a nép e jelenetet,  
 De magyarázatot, sem pedig értelmet  
 Magának nem tudott semmiképpen adni,  
 E dolog értelmét nem bírja felfogni.  
 »Kelj fel – monda Jézus –, hozzád igyekeztem,  
 Hogy általad legott megkereszteltessem.«  
 János álmélkodott, megdöbbenve hátrál,  
 Szava elakad, egy pillanatra eláll.  
 Végre szóhoz jutva, mélyen meghajolva  
 Válaszolt Jézusnak nagy megalázkodva:  
 »Hogyan, te jössz hozzám megkeresztelkedni?  
 Hogy te keresztelj meg, azt akarom kérni!  
 Te tiszta és szent vagy keresztelés nélkül,  
 Ámde az én lelkem terhelve vétkektől.«<sup>119</sup>

A történethez, amikor csak lehetséges, nem mulaszt el üdvös tanulságot csatolni:

„Soha ne mulaszd el édes atyámfia,  
 Kissé megállani a templomajtóba.  
 Vagy ha ez nyitva van, egy kissé betérni,  
 Hidd el, hogy még annak hasznát fogod venni.”<sup>120</sup>

A jobb lator történetéhez a következőket fűzi:

„Ez által tudatá az Úr Jézus velünk,  
 Hogy bármily iszonyú, amit elkövettünk,  
 Kész megbocsátani, ha szívből bánkódunk,  
 Bűnünket megvallva, ő hozzá fordulunk!  
 De azért ne késsél a bűnből megtérni,  
 Mert ezen megtérést nem jó halogatni!  
 Mintha mindig élnél, éppen úgy dolgozzál,  
 Úgy imádkozz, mintha azonnal meghalnál!  
 Ne igen halasztgasd megjavulásodat,  
 Magadnak a földön nem ígérhetsz sokat!  
 Jézus keresztfáján csüngjön a te lelked,

119 VARGA 1899. 350.

120 VARGA 1899. 382.



Csak ezt vésd szívedbe, nem botlik meg tested!  
Búnak és a bajnak ez vigasztalása,  
Csak ez által juthatsz be a mennyországba.”<sup>121</sup>

A történeteknek nem részvétlen elmondója az író, és éppen ezt a lelkiületet tételezi fel olvasójáról is. A Biblia szent történetei meg akarják mozdítani a lelket: Istenhez emelni. Éppen azért nem válhat szórakoztató olvasmánnyá csupán. A hosszabb-rövidebb fohászok, amelyek a szöveg közé ékelődnek, állandóan ébreszteni kívánják az áhítatot, ami bizony egyik-másik romantikusabb történet olvasása közben lanyhul. Lássunk egy-két beillesztett fohászt:

„Szenvedő Megváltónk –, bár én lettem volna,  
Hogy szívem ajtaján megpihentél volna.  
De befogadnálak, de átölelnélek,  
Magamtól soha el nem eresztenélek!  
De így sem hagylak el, megyek teutánad,  
Könnyezve csókolom véres keresztfádat.”<sup>122</sup>

„Ó irgalmas Isten! Mennyei jó Pásztor,  
Minket is támassz fel a bűn halálából.”<sup>123</sup>

Ezeknek a fohászoknak a nyomán megérti és megérzi a „jámbor olvasó és hallgató”, hogy a Szentírásban elmondottak szorosan ránk is vonatkoznak, nem maradhatunk az abban foglaltakkal szemben közönyösek.

A Verses Szentírás nem elégszik meg a történet színes elbeszélésével, hanem aprólékosan lerajzolja a vidéket is, ahol az esemény végbemegy. Mire végigolvassuk, megismerkedünk Palesztina földrajzával, sőt azzal a vidékkel is, ahol az ószövetségi választott nép a Krisztus előtti évezredekben megfordult, ilyen leírás például Jeruzsálem környékéről a következő:

„Hogy óriás halmon fekszik Jeruzsálem,  
Az Olajhegy látszik a keleti félen,  
Észak fele fekszik a büszke Morea,  
Melyen építve van Salamon temploma.  
Amott áll a Sion egész fenségében,  
Dávid király sírja van a tetejében.  
A lejtősebb részén: paloták, kastélyok,  
Miknek számos tornya a völgybe leragyog.  
Nyugat felől vagyon a kopár Golgota,  
Az olyan szomorú emlékü Kálvária.  
Ennek aljában van a Jozefát völgye,

---

121 VARGA 1899. 482.

122 VARGA 1899. 478.

123 VARGA 1899. 338.

Sok százezer holttest örök nyugvóhelye,  
 E völgyben, amint már meg is említetett,  
 Fog megtörténni az utolsó ítélet.  
 A Morea hegyén egykor ezen helyet,  
 Hol az őstemplom áll, Isten jelölte meg.  
 Ábrahám e helyen akará Izsákot  
 Istennek áldozni, mint szent áldozatot;  
 Ott most a nagy templom a hegy tetejéről,  
 Mint egy sötét felleg, úgy látszott messziről.  
 A népek százezre most ide sereglik,  
 Hogy itt üljék meg a húsvét ünnepeit,  
 Mint tenger habjait, midőn a szél hajtja,  
 Úgy hullámszik a nép ez ősi városba.  
 Évenként háromszor volt ily gyülekezet,  
 Így tölté be a nép a szent törvényeket.”<sup>124</sup>

#### IV. 4. Elhagyott kanonikus részek

Az előzőekben már említettük, hogy Varga Lajos szabadon adott hozzá a kanonikus szövegekhez, de szabadon rövidített is rajtuk. Feltétlenül elhagyta azokat a részleteket, amelyek száraz adatokat, nemzetségtáblákat örökítettek meg csupán. Nemcsak részletek maradtak el, hanem egész könyvek is. Ez utóbbiról pontos kimutatást közlünk.

Az Ószövetség könyveiből kimaradt:

Mózes I. könyvéből valamennyi nemzetségtábla  
 Mózes III. könyve Áron felszentelésének kivételével  
 Mózes IV. és V. könyve majdnem egészében  
 Jób könyvének legnagyobb része  
 Zsoltárok könyve  
 Példabeszédek könyve  
 Prédikátorok könyve  
 Énekek éneke  
 Bölcsesség könyve  
 Ecclesiasticus.

A prófétai könyvek, amelyek csak jövődölést tartalmaznak:

Izaiás, Jeremiás, Baruk, Ezeiel, Ozeás, Joel, Ámosz, Abdiás, Mikeás, Náhun, Habakuk, Szofoniás, Aggeus, Zakariás, Malakiás.

124 VARGA 1899. 368.

Az Újszövetség könyveiből kimaradt:

Az apostolok levelei

Szent János jelenéseinek könyve.

Ez utóbbiaknak elmaradását így indokolja:

„Amelyeknek értelmét és mélységes titkát,  
Megfejteti csak az egyházatyák tudják,  
Ne nyúljanak ahhoz avatatlan kezek,  
A tudatlan és a babonás eszűek.  
A magyarázatát bízzuk hát azokra,  
Kiket a Szentegyház jogosít fel arra.”<sup>125</sup>

A négy evangéliumot összevonta, s alig-alig hagyott el belőlük valamit. A hiánysabb fejezeteket felsoroljuk:

Máté: 7., 9., 12., 13., 14., 16., 17., 18., 19., 20., 25. fejezet

Márk: 2., 8., 9., 10. fejezet

Lukács: 6., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 17. fejezet

János: 21. fejezet.

Az apostolok cselekedeteiben a következő fejezetekben tapasztaltuk több vers elhagyását, esetleg az egész fejezet kimaradását: 4., 6., 11., 15., 17., 18., 20.

#### IV. 5. A katolikus egyház a bibliaolvasásról (A cenzúra kérdése)

A katolikus egyház álláspontja a bibliaolvasással kapcsolatban az, hogy nem szükséges az üdvösségre, de hasznos. Nem szükséges, mert a kinyilatkoztatást a szentbeszédekben szóbeli módon is közölheti híveivel,<sup>126</sup> de mivel hasznos, kezdettől fogva olvasta és olvastatta, különösen az evangéliumokat. „Ubi libertas, ibi Christus” – mondta Priscillián,<sup>127</sup> azért, hogy lelki haszon származzék a Biblia olvasásából, az anyaszentegyház a szükség szerint irányította ezt az olvasást, sőt megszorításokkal élt. „Daß aber Schranken notwendig sind, ist für jeden zweifellos, der die ganze Bibel kennt. Denn sie enthält sehr viele schwer verständliche Stellen und Abschnitte.”<sup>128</sup>

Az egyház eme megszorító intézkedéseinek helyességét és szükségességét Harnack protestáns létére is elismeri – tárgyilagosan foglalkozva e kérdéssel *Beiträge zur Einleitung in das Neu Testament* című könyvében. Miféle megszorításról van itt szó?

A XII. században lépnek fel először olyan szekták, amelyek a szentírási szövegek szabad magyarázatával akarják álláspontjukat megvédeni. Az egyház ekkor is még csak időszaki és helyi korlátozásokat<sup>129</sup> léptet életbe, „soweit sie der Kampf

<sup>125</sup> VARGA 1899. 546.

<sup>126</sup> PETERS 1908. 13.

<sup>127</sup> KAIT: *Biblisches Reallexikon* 1937. oldalszám nélkül.

<sup>128</sup> HARNACK 1912. 79.

<sup>129</sup> KAIT: *Biblisches Reallexikon* 1937. 634.

gegen die Heresien und gegen eingerissene Misstände notwendig erscheinen liess”.<sup>130</sup>

A reformáció után – a reformátorok sajátos bibliaolvasási nézete miatt – kezdődik az a megszorítás, hogy nemzeti nyelvű Szentírás csak az Apostoli Szentszék külön engedélyével használható. XIII. Leo *Officiorum ac munerum* című körlevelében (1897) rendezi utoljára ezt a kérdést – pontosan körvonalazva, hogy katolikus hívó csak egyházi jóváhagyással és magyarázattal ellátott Szentírást olvashat. Mindezeket szükségesnek tartottam előrebecsátani, mielőtt állást foglalunk Varga Lajos Verses Szentírásával kapcsolatban.

Az előző fejezetekből kitűnt, hogy a Verses Szentírás nagy olvasottságnak örvend a jász vidékeken, valamint az is, hogy nemcsak a Vulgata szövegét tartalmazza, hanem – mint ő maga írja – régi legendákkal van bővítve, sőt egyéni fejtegetésekkel tűzdelve. Éppen azért – mint „Szentírás” – nem nyerhetett el egyházi jóváhagyást. Az isteni kinyilatkoztatástól eltérő szövegezés már nem lehet a hit forrása: így már csak a kinyilatkoztatás szabad magyarázata, elbeszélése. „Jámbor olvasmány ájtatos hívek számára.” Tévedés lenne azt hinnünk, hogy ez Varga Lajos könyvének értékét csökkenti. Egyáltalán nem, csak éppen nem Szentírás többé a katolikus egyház által vett értelemben, amely a Szentírás szövegének magyarázatát szigorúan magának tartja fenn.

Céljában Varga Lajos egy a katolikus egyházával, mert ő is olyan szöveget akar közkézre bocsátani, amely mindenhol otthont találhat anélkül, hogy ott rombolna<sup>131</sup> – azaz magyarázat nélkül félreértenék. Gondolom, Varga Lajos éppen ezért hagyta el az Öszövetség történeteinek erkölcsi szempontból kritikusabb részeit<sup>132</sup> – úgyszintén a bővebb magyarázatra szoruló könyveket – mint a Bölcsesség könyve, Példabeszédek könyve, Prófétai könyvek, Apokalipszis, stb. Az is szerepet játszhatott a szövegek szelektálásában, hogy költői szempontból melyik szentírási rész bizonyul hálásabb témának. Így nem kerülünk látszólag sem ellentétbe Illés Endre<sup>133</sup> azon megállapításával, amelyet a protestáns népi Biblia-élménnyel kapcsolatban hangoztat, hogy népünk „legtöbbet a Zsoltárok és a Példabeszédek könyvéből vett át lelkébe”, valamint „az Újszövetség Krisztus tanításain és Krisztus mondásain kívül legérdeklőbb könyve: a Mennyei Jelenésekről szóló könyv”. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a fenti megállapítást protestáns bibliás emberekről, asszonyokról tette Illés. A katolikus néplélekről nem mernék ugyanezt állítani – már csak Varga Lajos Szentírását szem előtt tartva sem –, hiszen szerzője kiváló ismerője, tudója volt a falusi néplélek igényeinek a Szentírás szövegével kapcsolatban is.

A Verses Szentírás „imprimatur” (egyházi engedély) nélkül jelent meg. Valószínűleg szerzője a könyv kibocsátásakor (1898–1899-ben) még nem szerzett tudomást XIII. Leo 1897-ben kelt rendelkezéséről a Szentírás szövegével

130 KAIT: *Biblisches Reallexikon* 1937. 634.

131 VARGA 1899. Előszó.

132 Például Genézis 19., Genézis 38.

133 ILLÉS 1940. 344.

kapcsolatban, habár kitér annak indoklására, miért nincs egyházi jóváhagyás a könyvön. Ez azonban nem tapint a lényegre.

Ugyanitt megemlíti Varga Lajos azt is, hogy Verses Szentírását „főméltóságok és papok egyaránt örömmel üdvözlik és helyeslik, sőt a keze között levő sok elismerő levél tanúsága szerint terjesztik és ajánlják az egész országban”.<sup>134</sup>

Miért? Mert „a katolikus egyházzal párhuzamosan arra a célra törekszik, hogy terjessze az Isten igéit”.<sup>135</sup> Ezt a célját pedig eléri, mert nyelvezetében, világos, szemléletes előadásmódjában szerencsésen alkalmazkodik olvasóihoz, illetve hallgatóihoz, a történetek magyarázatában pedig a katolikus szemléletmódhoz és tanításhoz. Imitt-amott becsúszik ugyan tévedés is a „tudálekos magyarázatba”:

„... nem magános létem.  
Örök időtől él bennem a Szentlélek,  
S fia született ím ajkunk ihletének;”<sup>136</sup>

Egyházi tanítás szerint a Fiú született az Atyától, és kettőjüktől származik a Szentlélek: ilyen tévedés egyházilag jóváhagyott könyvben nem lehetséges. Varga Lajos olvasói azonban nem akadhattak fenn rajta, mert ami megfogta őket, amit szinte már betéve tudnak, az a könyvben elmondott sok-sok történet. A fenti idézethez hasonló megjegyzések az egész kompozíciót tekintve elsikkadnak.

#### IV. 6. A Verses Szentírás stílusa

A stílus az a mód, ahogyan gondolatainkat kifejezzük; Varga Lajossal kapcsolatban az, ahogyan mondanivalóját szavakba foglalja, mondatokba öltözteti. Ez a stílus szemléletes, azaz a mondanivalót képekbe öltöztetve állítja az olvasó elé. A legnagyobb és legjobb magyar stílusművészeink, népmeséink hű követője ebben. Jézus születésére, Mária érintetlenségére vonatkoztatva írja a következőket:

„Az édes illatot, hogy szüli a rózsza,  
Avagy a ragyogást az égnek csillaga.  
Bíborpiros színét, hogy szüli a hajnal,  
Hogy hinti ez be a virágot harmattal.”<sup>137</sup>

A vidék szemléletes leírásában a magyar falvak és mezők képe merül fel bennünk, így azután a szent történetek szereplői sem maradnak olyan idegenek nekünk.

„A völgyek közepén zöldlombú fák alatt,  
Egy kis háznak fehér falai látszottak.

---

<sup>134</sup> VARGA 1899. 591.

<sup>135</sup> VARGA 1899. 591.

<sup>136</sup> VARGA 1899. oldalszám nélkül.

<sup>137</sup> VARGA 1899. 301.

Oly hívogatólag integetett felé,  
 Hogy önkéntelenül útját arra vevé.  
 Ezernyi virággal a kert beültetve,  
 Köröskörül kedves illatot terjesztve.  
 Szűz színben pompázott rózsza, szegfű, nárcisz,  
 Tulipán, százszorszép, de volt még ott más is,  
 A kéményen gólya, eresz alatt fecske,  
 A ház gazdája egy százszorszép menyecske.”<sup>138</sup>

„Mánue és neje künn van a mezőben,  
 Az asszony szénát gyűjt amott a rétszálon,  
 Mánue megnézi a bevetett táblát,  
 Hogy mikor lehet már aratni a búzát.  
 Az asszony felszedé az utolsó rendet,  
 Helyreigazított egy-két villahegyet,  
 Mivel búcsúzott már a nap tűzsugára,  
 Sietve fölveti villáját vállára.”<sup>139</sup>

Az is előfordul, hogy Edessza királyának követei „dolmányuk zsebébe” dugják a levelet, Jákob útjában „látja” feltűnni a „csalfa délibáb”, és a betlehemi pásztorok éppen úgy „hársfahajba” csomagolják a vaját, mint mifelénk szokás. A szép Rebeka is „Jobb vállán két csinos vízvedrecskét hozott, / Melyeket két végén emelőrúd tartott” – akárcsak az árokszállási parasztlányok a kútra menet.

A Verses Szentírásnak másik jellemző stílussajátsága a szólások gazdagsága. Van közte olyan is, amely a jáász vidékek sajátja: „A gazdagnak is megkérték lel-két”<sup>140</sup> – azaz meghalt, elmondták felette a halotti búcsúztatót.

Mutatóba közlünk néhány versbeszőtt ízes magyar szólást: „Szeretném magamat jól fültövön verni.”; „Ám fújják a tüzet a farizeusok.”; „Elönti epéje.”; „Gondold meg a dolgot, / Mielőtt a fába fejszédet bevágod!”; „Nincs állandóság a kerek ég alatt.”; „Hol legnagyobb a baj, a mennyei vigasz ott van legközelebb.”

Stílusa nemcsak a szemléletességben mutat rokonságot a népmesékkel. A népmese motívumkincseiből is fel-felhasznál. Szerepel a jellemző hármas szám („Három nap múlt el és még három éjjel.”); a túlzás („Sokszor sétálni jár fel a csillagokba.”).

„Felhőkön lovagol, mikor zeng s villámlik,  
 Mindenütt tud lenni és sehol sem látszik.”  
 „Erős volt csuklója, erős volt lakatja,  
 Tíz font nehézségű volt a lakat kulcsa.”

138 VARGA 1899. 122.

139 VARGA 1899. 117.

140 BÁLINT 1942. 203.

A népmese királya áll elénk Mózes megtalálásának történetében:

„Királynak is oly kedve kerekedett,  
Hogy a kis jószágot összecsókolgatta,  
Szeles jókedvében fiának fogadta.”

Gondolkozva az eseten, elhatározza:

„Jó lesz a gyermek hajlamát kilesni.  
Paráztüzet tett hát egy cserépedénybe,  
Egy másikat pedig arannyal megtöltö.  
Ott van már a gyermek, kezdődik a próba,  
A végét mindenki kíváncsian várja;  
Íme felemeli jobb kezét a gyermek,  
S szétcsapja azzal az izzó paráztüzet.”<sup>141</sup>

A paradicsomi tilalomfát a mesék aranyalmafájáról mintázza:

„Egy almafa áll ott, ezüst minden ága,  
Ez a fa a jó s rossz tudásának fája.  
Bíbor s aranyszín van mindenik gyümölcsén.”<sup>142</sup>

Kedvelt népmesei kifejezés: „Mondd meg mielőbb, ha kedves az életed!”;  
úgyszintén: „A két szerető szív, bár egymást nem látta, megszerette egymást  
e találkozásra...; „nagy lakomát ültek az egybekelésre, / A vidám nótáknak se  
hossza, se vége... nem látni ily szép párt, nagy messze vidéken.”

Több ízben megcsillan Varga Lajos jóízű humora is, már amennyire ezt  
a szöveg komolysága megengedi.

„Ábrahám Izsákot ím' magához hívta,  
És tudatta vele, hogy megházasítja.  
Atyja akaratán megnyugodott Izsák,  
Bár jobb szerette vón', ha ezt reábízzák.”<sup>143</sup>

A Verses Szentírás olvasása közben gyakran eszünkbe jutottak Gyöngyösi  
*Epitalámiumai*, a *Toldi* és a *János vitéz*. Gyöngyösinek rokona abban, hogy minden  
alkalmat kihasznál a női szépség részletezésére, dicséretére, mint a barokk költők.  
Évával kapcsolatban a kígyóval mondatja el:

„Patyolat két karod, mint liliomszála,  
S a hónál fehérebb szűzi, hattyú vállad!

---

<sup>141</sup> VARGA 1899. 63.

<sup>142</sup> VARGA 1899. 7.

<sup>143</sup> VARGA 1899. 28.



Koszorú gyanánt, mely arcod körülfogja,  
 Aranyhadj, mintha napsugárból volna;  
 Nincs olyan csillaga a széles kék égnek,  
 Nem terem ez a kert oly piros rózsákat,  
 Amely ékesíti gyöngyharmat orcádat,  
 Ajkad rózsabimbó, hajnal fénnel festve,  
 Minden szépségét az Isten rád lehelte.  
 Ahová lábad lép, minden újul attól,  
 Jobban, mint a kristály a hulló harmattól.  
 Kebled két hó halma, mint az alabástrom,  
 Ó engedd szépséged, ó engedd csodálnom.”<sup>144</sup>

Rebeka, Zsuzsanna, Judit, Eszter, Mária Magdolna, Szűz Mária testi-lelki szépsége szintén versebe kíváncszott.

A *Toldival*, a *János vitézzel* nem annyira a téma rokon, hanem inkább az elbeszélés módjának hasonlósága az, amire felfigyelünk. Ez a stílus „még sokat megőrzött a népköltészet meleg közvetlenségéből, képszerűségéből [...] a vőfély-versek patogós ritmusából is”.<sup>145</sup>

A Verses Szentírás gördülő tizenkét szótagos verssorokban íródott. Bennük a ritmus ereszkedő, azaz lüktető, az ütem elején áll, ellentétben az alexandrin vers emelkedő ritmusával. Nemcsak a ritmusban, hanem a rímelésben is magyar minta után indult, mert éppen úgy páros rímben csendülnek össze a verssorok, mint a népdalokban vagy a *Toldiban*. Az alexandrin vers ezt nem ismeri, mert ott bokorrímet találunk, akárcsak a XVI-XVII. századi históriás énekekben.<sup>146</sup>

Imitt-amott a XIX. század végi szentimentális költészet egy-egy frázisa is megszólal: „Kezdet már eltűnni az utolsó remény / Így eveztek tovább a bánat tengerén.”<sup>147</sup>, de ezek semmiképpen nem jellemzőek a Verses Szentírás hangjára, stílusára.

144 VARGA 1899. 10.

145 BÁLINT 1942. 34.

146 SOLYMOSSY 1943. 28-29.

147 VARGA 1899. 346.

## V. Varga Lajos egyéb írásai

### V. 1. Imádságok, szent történetek

Varga Lajos valamennyi nyomtatványában a nép ízléséhez, falusi igényekhez igazodik, csakúgy, mint a Verses Szentírás megírásával. Éppen ezért ezek az imádságok nem egyéni, magános áhítatoskodásra készültek. Népünk vallásos megnyilatkozása eredetileg közösségi, kollektív jellegű, élőszavas formájú. „Az imádság régen a népnél – jórészt manapság is – hangos könyörgés, auditív megnyilatkozás, kollektív ájtatosság. A nép sokáig írástudatlan, lelki habitusának nem felel meg a magános, reflektív imádság. Az érzelmek kultusza, a közösség magával sodró lendülete az, amelyben vallásos igényei és élményei teljesedni tudnak.”<sup>148</sup> Ebből következik, hogy falusi népünk a litániáknak, olvasóknak annyi változatát tudja, ugyanis mindkét imádságforma kiválóan alkalmas közös ájtatoskodásra.

Gazdag változatukat még a búcsújárás gyakorlata is magyarázza. A nem ritkán több napos gyaloglás, zarándoklás alatt igen ügyel a búcsúvezető az énekek, imádságok változatosságára, mert az ismerős szövegek untalan ismétlése: „A lélek erejét ellankasztaná. Ezért kellene a jámbor érdeklődés, föltett jószándék ébrentartására e bizonyára laikus inspirációjú, mindenestre kifogástalan szellemű olvasóválasztékok.”<sup>149</sup> A búcsújárás a népi imádságoknak, énekeknek fő inspirálója. Ugyanazon téma bámulatosan gazdag változatait találjuk ugyanannál a búcsúvezetőnél – a mi esetünkben Varga Lajosnál. Kedves témái a Fájdalmas Szűz, akinek tisztelete népünknek mai napig legkedveltebb ájtatosságai közé tartozik; a mátraverebély-szentkúti Szűzanya, Szent Anna, halotti ájtatosságok.<sup>150</sup>

Az utóbbiban úgy véljük, helyi körülmények erősen közrejátszanak, mert a jászoknál ma is igen erős még a halottkultusz (úgy tudjuk, az árokszállásiak nem túlságosan templomosak, de a halottak napját feltétlen munkaszünettel és többszörös misehallgatással ülik meg). A halottak virrasztása is szokásos.

Az imádságok, énekek rögzítése a falu népénél (manapság is) többnyire hallo-más útján történt. A szöveg kinyomtatása csak az emlékezet segítője akart lenni. Mivel az emlékezet munkája lényegesen könnyebb, ha a bevésendő, azaz felidézendő szöveg ritmusos, nem csodálkozhatunk azon, „hogy az ünnepélyes próza szabad, zsoltárszerű recitatójából még a legszentebb imádságok is olyan könnyen változnak énekelhető verssé”.<sup>151</sup>

Varga Lajos énekszövegeit természetesen énekelték, nem recitálták. Csekély százalékuknak saját dallama van, nagyobbrészt azonban kész, ismert dallamokra szabja az ének versét. A dallam ismertsége is egyik oka annak, hogy énekei olyan hamar és olyan nagymértékben elterjedtek. Az Egri Nyomda hozzávetőleges

---

148 BÁLINT 1937. oldalszám nélkül.

149 BÁLINT 1937. oldalszám nélkül.

150 Vesd össze BÁLINT 1937. 23., 28. és BÁLINT 1944. 132.

151 BÁLINT 1937. 34. Ugyanott olvashatjuk például a Miatyánk verses parafrázisát. Kezdő sorai a következők: „Ő egeknek királya, mi Atyánk. / Aranyalmát termő gyümölcsös fánk, / Ki vagy a mennyekben szép ékes koronánk, / Nap fényével fényeskedő fáklyánk.”

megítélése szerint az egyes ének- és imádságos füzetek nyolc-tízezer példányban forognak közkézen, de vannak 20-25 ezres példányszámúak is.

A jámbor énekeken és imádságokon kívül ismeretesekek szent történetek, életrajzok is Varga Lajos tollából. Ezen életrajzok hősei vagy regényes, sok csodálatos eseményt tartalmazó életüknél fogva kerültek megverselésre, vagy pedig azért, mert tiszteletük közkedveltségnek örvend.

Igen ügyesen, alkalmazkodva szintén a nép lelki beállítottságához, Varga Lajos kiadott egy kis füzetecskét,<sup>152</sup> amit úgy is tekinthetünk, mint az aszkézis elemeinek közkinccsé tételét. Mondanivalójának szemléletessé tételére a rajzot is felhasználja.

A Függelékben Varga Lajos általunk ismert írásainak felsorolását adjuk – csoportosítva a tárgykör szerint – azt is feltüntetve, melyik füzetecske milyen imádságokat, énekeket vagy történeteket tartalmaz.

---

<sup>152</sup> VARGA Lajos: *A megigazult és elkárhozott ember szíve vagy az Isten temploma és az ördög hajléka.* Év nélkül.

## Függelék

### VI. Varga Lajos nyomtatásban megjelent műveinek jegyzéke

Verses Szentírás vagy Biblia az Ó- és Újszövetség történetei. Az eredeti szöveg nyomán, ősrégi legendákkal bővítve a magyar nép, ájtatos társulatok, családok és egyes hívők épülésére. Isten dicsőítésére, a keresztény hitvallás ismertetésére és terjesztésére a mai kor népies nyelvén, könnyen megérthető versekbe foglalva.

A bűn hatalma vagy a nagy világcsapás (A Boldogságos Szűz Mária „La-Salettei” jövendőléseiből)

A megigazult és elkárhozott ember szíve vagy az Isten temploma és az ördög hajléka

Családi tanácsadó (Ünneprendező és vőfélykönyv. Keresztény katolikusok részére születések és kereszteleseknél, bérmlásoknál, eljegyzéseknél, lakodalmaknál és minden családi ünnepélyeknél. Vőfélyek, nőtlen ifjú és/hajadon leányok, vőlegények és menyasszonyok, nem különben kereszt- és bérmaszülők részére.)

#### VI. 1. Énekgyűjtemények

A buzgóság harmatozó gyöngyvirága

Dicsértessék a Jézus Krisztusnak Szent Neve...

Pünkösd dal (Piros pünkösd hajnalán, a dicsőségnek szárnyán)

A május hó köszöntése (Ezerszer köszöntünk hozzánk érkezett)

A Szentháromságról (Imádandó Szentháromság)

Szent László király ugratása a mátraverebélyi Szentkútnak völgyében

Esteli ének (Mária, Mária eljött az éjszaka)

A szent misszió által mentsd meg lelkedet

Mentsd meg lelkedet! (Jertek hívek Istennek hálát adni)

Kezdetre (Jézus Szent Szíve irgalmaz nekünk bűnösöknek)

Ének Jézus Szívének irgalmáért (Jézus Szent Szíve irgalmaz nekünk)

A Szent Kereszt előtt (Mikor alszik el már gyötrelmem tűzlángja)

Esti ének (Leáldozott a fényes nap)

Áldást kérő ének (Áldj meg minket Szűz Mária)

Olvasó végzése előtt (Az olvasó végzésének ütött az órája)

Örvendtes rész (Jertek köszöntsük meg a szép Szűz Máriát)

Az Ige testté lőn

Adventi énekek (A szent Názáretbe jertek örömmel; Eljött a hajnalcsillag égi sugárral; Az Úrnak anyaga köszönté Máriát; Jöjj el Üdvözítőnk)

A Szűz Mária hét örömeinek olvasója

Mély tisztelettel, ily üdvözlettel

Ó Mária aranyág, szép gyümölcsöt termő ág...  
 Feljött a hajnal, arany sugárral az égre...  
 Ím a szép Szűz pólyáskába köti gyermekét...  
 Üdvözítőnk megszületett, jertek örvendezzünk...  
 Mi az a tündöklő fény Betlehem felett...  
 Szűz Mária bölcsődala (Szívemnek gyöngyvirága)  
 Reggeli ének (Mária, Mária feljött már a hajnal)  
 Buzgóság mannája vagy az égi szeretet hangjai  
 Beköszöntő ének (Százegzerszer köszöntünk arany trónusodon)  
 Mennyei rózsának hófehér virága...  
 A szeretet szavai Máriához (Mária, Mária hófehér rózsaszál)  
 Mária, a segítő (Ó örök életnek hajnali csillaga)  
 Pünkösdi ének (Rózsafény borítja be a csillagos eget)  
 A Szentháromságról (Örökkévaló teljes Szentháromság)  
 Könyörgő ének szükségünkben (Keresztény buzgósággal)  
 Az üdvösség koszorúja (Háromszín virágból van egy koszorú kötve)  
 Miért büntet Isten legjobban (Hatalmas Istenség, hogy imádjam neved)  
 A lélek vágyódása Szűz Máriához (Hol vagy Jézusomnak szerelmes anyja)  
 A földi lét és az örökkévalóság (Atyám, hogyha lehet, múltjék el e pohár)  
 Szűz Mária üdvözlése Úr anygala előtt (Jertek köszönteni az Isten Anyját)  
 Egy nefelejcs  
 Beköszöntő ének (Jertek hívek örömmel, szent buzgósággal)  
 Szent Anna nevének emléke (Zengjen örömhang szívünkben)  
 Ének Sárkány Boldogasszonyhoz (Üdvözölt légy, rég várt, rég óhajtott nap)  
 Karmel-hegyi skapuláré Boldogasszonyról (Jertek hívek a Karmelus szent hegyére)  
 Az Úr anygala előtt való ének (Jertek hívek végezzük el az Úr angyalát)  
 Az Úr anygala köszöntése (Feljött kelet felől a rózsaszín hajnal)  
 Ének az Úr anygala után (Mi is elvégeztük az Úr angyalát)  
 Olvasó végzése előtti ének (Rózsafüzér mondására jertek hívek)  
 A tizenöt táblás olvasó tizedeinek éneke (Örvendetes rész, fájdalmas rész, dicsőséges rész, felajánlásra)  
 Ébresztő hangok (Keljetek fel, kik elaludtatok)  
 A Szent Keresztről (Üdvözlégy szent kereszt, örökélet fája)  
 Az özvegyek és árvákról (Ó Mária tekints le a csillagos égből)  
 Porcinkulai Szent Ferencről (Porcinkulának gyöngye)  
 Reggeli ének (Jó Atyánk és Istenünk)  
 Esteli ének (Adjunk hálát az Istennek)  
 Gyászvirág. Az egri Hétfájdalmú Szűzanya emlékére  
 Bevezető ének (Tehozzád sietünk)  
 Oltalmunk a Szentkereszt (Jézusom szent keresztfádhhoz megyek)  
 A hét tűr (Kereszt alatt kesergő, szomorú Szűzanya)  
 Jézus szenvedése (Jézusom szent kegyelmedet kérem)  
 Őszi gondolatok (Sír a bús őszi szellő)

A szent keresztútjárás előtt (Jertek hívek a Kálváriára)  
Jézus sírja előtt (Sírod előtt állok Megváltó Jézusom)  
A megholt hívekért (Gyászsírban nyugvó halottak bánatosan köszönték)  
Búcsú ima a Fájdalmas Anya kegyképétől (A búcsú könnyei csordulnak arcomra)  
Gyászkoszorú. Legújabb énekfüzet Isten dicsőségére, a Fájdalmas Szűz tiszteletére és a keresztény hívek használatára  
Kisasszony napjára (Mária gyermekei, fiai és leányai)  
Mária nevenapjára (Piros hajnalfényben aranybetű ragyog)  
A Fájdalmas Szűzhöz (Ki sír olyan keservesen – hogy vagy csillagom?)  
Mária fájdalma (Üdvözítőnk Szent Atyjának ajánlá lelkét)  
Halottak emléke (Gyászos temetőnek virága)  
Halottak emlékére gyászvirágok  
Jertek keresztény hívek, öltözzünk gyászuhába  
Sír az őszi szellő, búsan szól a harang  
Halottak napján (Öltözzetek sötét gyászuhába)  
Magyarországi Szent Erzsébetről (Magyarországnak gyöngye, fényes csillaga)  
A halál (Kedves ismeretlen földi vándortársam)  
Ibolyakoszorú, vagyis a Boldogságos Szűz Máriáról, mint május hó királynőjéről való énekek  
Májusi ének (Rózsafényben ragyog a májusi hajnal)  
A tizenöt tizedű olvasó minden tizedjei közt mondandó ének  
Ének az Oltáriszentségről (Imádni és áldani minden lélek siessen)  
Májusi emlék (Május királynéja, égi lilium)  
Májusi rózsák  
Mária az én reményem  
Üdvözlő ének (Égi hajnal gyöngyharmata hull a földre)  
Amilyen az erkölcs, olyan az áldás (Amilyen az erkölcs, a hit és a vallás)  
Reggeli ének (Miatyánk, ki vagy a mennyeekben)  
Temetői hangok (Ó halandó ember, tekints szét e helyen)  
Ének Úr angyala után (Mi is elvégeztük már az Úr angyalát)  
Szombati ének (Jertek köszöntsük meg e napot)  
Olvasó végzése előtt mondandó ének (Hű társaim idejertek, vegyük fel az olvasót)  
Befejező ének (Meggötöttük a legszentebb rózsafüzért)  
Köszöntő ének Szűz Máriához (Dicsértessék az Úr Jézus Szent neve)  
Őszi napsugarak Kisasszony és Mária nevének emlékére  
Kisasszonyról és Mária nevééről (Szeptember havának nyolcadik napján; Szent Anna házában Názáret városában; Lelkünk virágára hulló égi gyöngyharmat; Hogy köszöntsünk Téged dicsőneved napján)  
Köszöntő ének (Mária tiszteletére, kik most idejöttek)  
Ének olvasó végzése előtt (Dicsértessék a Jézus Krisztusnak Szent Neve)  
A gyászvölégény és kesergő örömanya (Jajszó tölti be az útszél: Hol vagy csillagom?)

A jó Pásztor és az elveszett juhocska (Magas sziklabérc közt hófehér köntösben)  
 A hétfájdalmú Szűz Máriáról (Öltözzetek sötét gyászba, kik most idejöttetek)  
 Ének az árvák és özvegyekről (Mária az egekből)  
 A hit, remény és szeretet érzelmei (Hiszek örök Istenség)  
 Pütkösdí hajnalfény  
 Szent Anna liliomos kertje  
 Ének Karmel-hegyi Boldogasszonyról (Karmelus hegyének gyöngyvirágos völgye)  
 Köszöntő ének Szent Annához (Szent Annát tisztelni jertek örömmel; Ó Szent Anna aranyág; Rózsaszínbe jött fel a kelet hajnala)  
 Porcinkulai Szent Ferenc (Szent Ferenc Atyánk buzgó hívei)  
 Fájdalmas Szűz Anyáról (Ha nem ragyog a csillag sugara)  
 Az árvák és özvegyekről (Mária tekints le csillagtrónusodról)  
 Ébresztő hangok (Ébredj fel mély álmodból Szent István országa)  
 Ének havi Boldogasszony csodatettéről (Szenséges Szűz Mária nagy kegyel-mednek)  
 A rablók által szívéből megfosztott leány búcsújárása nagy Máriacellben  
 Ó Mária el ne felejts  
 Szent Annához (Szent Anna, Szent Anna angyalok virága)  
 Szent Annához (Üdvözlétet zengjen ég, föld a mai napon)  
 Karmel-hegyi Boldogasszonyhoz (Karmel-hegyi szűzvirág)  
 Havi Boldogasszonyhoz (Ismét felderült ránk ez öröm hajnala)  
 Őrangyalok ünnepén Nagyboldogasszonyhoz (Teljes Szentháromság lábad-hoz borulunk)  
 Kisasszony napjára (Ó drága szent nap rózsaszín hajnala)  
 Szűz Mária nefelejcskoszorúja, vagyis énekfüzet a Boldogságos Szűzanya tiszteletére Sárlos Boldogasszonyhoz (Mennyei virágszál, Názáret galambja)  
 Hálaének a kegyhelyre érkezéskor (Dicsértessék az Úr Jézus drága szent Neve)  
 Szent Anna asszonyhoz (Jézusnak nagyanyja)  
 Mária hét örömről való olvasója közt mondandó ének  
 Van egy virágoskert (Van egy gyönyörű kert, gyémánt az ajtaja)  
 Szűz Mária hajnalcsillaga, vagyis énekkoszorú a Mennysország Királynéja magasztalására  
 Szűz Mária hétkápolnájához való ének  
 Két út (Midőn bölcsődnék ártatlan álmait kipihented)  
 Beköszöntő ének (Megnyílt a szép, szent templom ajtaja)  
 Elbúcsúztató ének a szent helytől (Isten veled kegyhely)  
 Reggeli ének (Elmúlt az éjszaka, feljött már a hajnal)  
 Esteli énekek (Dicsértessél Jézus Krisztus, adj jó éjszakát; Ki az égi Szűzanyát szívből szereti; Isten hozott titeket ezen szent helyre)  
 Szűz Mária születése (Szent Anna házához jertek örömmel)  
 Midőn életednek útján vándorolsz  
 Van egy gyönyörű (Van egy gyönyörű kert, gyémánt az ajtaja)  
 Az én legjobb anyám (E siralom völgyében az élet tengerén)



## VI. 2. Ima- és énekfüzetek

A mátraverebélyi szentkúti völgy lilioma. Tartalma: A mátraverebélyi szentkút eredete

A búcsúra való elindulás előtt mondandó énekek:

Megkondultak a harangok

Hol vagy Jézusomnak szerelmes anyja?

Ütött már a kegyelem órája

Ima búcsúra való indulás előtt

Útközben mondandó énekek:

Szentséges Szűz Mária könnyörögj érettünk

A te Szent Fiadnál esedezz érettünk

Szentséges Szűz Mária könnyörögj érettünk

Ó Mária Jézus anyja

Csillagtrónusodról tekints le ránk

Mennyországi hajnalfény, Szép Szűz Mária

Mária, mennyei drága kincs

Szűz Mária hívei

Jertek köszönteni az Isten Anyját

Jertek hívek, köszöntsétek

Verebélyi völgyben van egy szép virág

Égből szállott virág, tiszta Szűzanya

Mindenszenteknek csillaga, tiszta Szűz

Szentkúti gyöngyvirág, Mária segíts

Zengjen szívünk dicséretet

Fel kereszténység

Angyaltiszta szeretettel

Minden szentek csillaga

Mária, Mária kinyílt rózsaszál

Alkalmi énekek

Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára (Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus neve)

Áldozókra (Dicsőséges Szent Királyunk, ahonnan jöttél)

Pünkösdi ének (Ébredjetek alvó lelkek)

Ének Szentháromság vasárnapjára (Imádandó Isten, teljes Szentháromság)

Ének Szent Péter és Szent Pál napján (Dicső Szent Péter és Szent Pál)

Ének Szent István Boldogasszony napjára (Örömmel szól a nép Szűz Mária)

Ének Karmel-hegyi Boldogasszony napjára (Karmel-hegyi liliom)

Ének Szent Anna asszony napjára (Rózsaszín felhőt vett az ég magára)

Ének Szent István király napjára (Szent Királyunk nevenapját buzgón ünnepeljük)

Ének Kisasszony napjára (Ó drága szent nap rózsaszín hajnala)

Ének Kisasszony vagy Mária nevenapján (Százegzerszer köszöntünk kinyílt liliom)

Ének Jézus Szent Szíve ünnepén (Égből leszállt aranyedény)

Ének Boldogasszony fogantatása napján (A hajnal kitárta tündöklő sátorát)  
 A búcsúra menők útjában levő felszentelt helyeknél végzendő ájtatosságok  
 Templomlátogatáskor (Kinek imádására e szent hely emelve lett; Áldj meg minket Üdvözítőnk)  
 Kápolnához éréskor (Jertek a szent kápolnába; Ima; Megújult szívvel-lélekkel)  
 Temető vagy sírkert látogatásakor (Gyászsírban nyugvó halottak; Könyörgés; Igazságod szent haragja)  
 A határookban felállított Szent Keresztek látogatásánál (Keresztfán haldokló; Könyörgés; Add ránk áldásodat)  
 A második kereszt előtt (Keresztfádhhoz sírva jöttünk; Könyörgés; Keresztfádtól ne bocsáss el)  
 A kegyhely határában lévő Szentkereszt előtt (Itt van már a kegyhely ékes határa; Könyörgés; Mennynek királyné asszonya)  
 A kegyhely templomának meglátásakor (Bemegyek szent hajlékodb; Itt van már a kegyhely a drágalátos kép; Zendüljön fel minden ember nyelve; A szentkúti templom ajtaja megnyílt; Ó te legszebb, legdicsőbb egek nyíló virága)  
 Kegykép előtt mondandó ima  
 Áldj meg minket, ó Mária  
 A kegyhelyen naponként végzendő ájtatosság  
 Különféle alkalmi énekek és imák  
 Reggeli ének (Ó nagy Isten hála legyen; A piros hajnal fénye; Miatyánk ki vagy a mennyben; Mária, Mária, hajnali csillagfény)  
 Reggeli fohász  
 Esteli énekek (Lenyugodott a nap; Mária, Mária eljött az éjszaka; Lement a nap végsugára; Isten nevében már véget ér e szent munkánk)  
 Esteli fohász  
 Ének Úr angyala előtt (Jertek végezzük el az Úr angyalát)  
 Estéli harangszókor a kimúlt hívekért (Irgalmas Uristen nyújtsd ki kezeidet; Könyörgés; Megköszöntöttük már Gábor főangyallal)  
 Szárazság idején mondandó ének és ima (Könnyezve tekintünk a magas égre; Hatalmas Istenség; Könyörgés)  
 Bánatos szív sóhajtása a kereszt előtt (Vérharmattal öntözött; Boruljunk le térdeinkre)  
 Két szív (Az egyik szív bűnnel telve)  
 Az üdvösség és kárhozat útja (Születésünktől a sírig)  
 Két út (Midőn bölcsődnek...)  
 Mária-énekek (Keljen ajkunk örömhagra; Hegyek, völgyek vigadjatok; Nagyasszonyunk hazánk reménye; Szűz Mária országa; Szeretlek Szűzanyám; Hatalmas Istenség, hogy imádjam neved)  
 Elbúcsúzás a kegyhelytől: Isten veled kegyhely  
 Most jött el az idő  
 Ütött már az óra  
 Hazatéréskor: Hála legyen az Istennek, hazasegített  
 Ima

Buzgóság hangjai. A legszentebb Szív asszonya tiszteletére  
Ájtatosság előtt mondandó ének (Legszentebb Szív Asszonyának fiai s leányai)  
Bizalom a Legszentebb Szív Asszonyában (Isten Anyja, Szűz Mária)  
Legszentebb Szív Asszonyának zsoltosmája (Imák és énekek)  
Legszentebb Szív Asszonya olvasója  
Mária, a Legszentebb Szív Asszonya, mint kétszeres életmentő (Verses elbeszélés)  
Ének Jézus és Mária Szívéről (Két drágakincs)  
Jézus sírjánál (Sírod szélén állok Megváltó Jézusom)  
Ima  
Égi rózsabimbó, vagy Szűz Mária rózsafüzéres kertje  
Jöjj el Szentlélek Úristen (Ismeritek-e azt a rózsakertet)  
Hű társaim ide jertek  
A rózsafüzér végzési módja  
Megkötöttük a koszorút  
Örvendetes olvasóddal  
Istenanyja: Szűz Mária  
Lorettói litánia  
Mária, ártatlan liliomszál (Rózsaszín hajnalban)  
Az aranyüdvözlet (Ima)  
Jertek buzgó hívek örömnünpre  
A szent rózsafüzér hónapjának megköszöntése (A szent rózsafüzér hónapja van most)  
Szűz Mária virágoskertje  
Megnyílt a mennyország  
Hálás érzelem (Ó hogy adjak hálát)  
Olvasótársulat összejövetelekor (Szent Nevedben összejöttünk)  
Az olvasótársulat bevezető éneke (Az Úr Jézus szent Nevében)  
Égi gyöngyök  
Beköszöntő ének (Dicsértessék a Jézus Krisztus Szent Neve)  
Üdvözlégy Mennyország kincse (Szív és lélek zengj égi dalt)  
Ének Úr angyla előtt (Jertek hívek)  
Ének olvasó végzése előtt (Rózsafüzér mondására jertek hívek)  
Mária Szent Nevéről (Mária Szent Nevéről zengjen az ének)  
Ének a Szegeden lévő havi Boldogasszony csodatevő kegyképéről  
Ének havi Boldogasszonyról  
Ének a tizenöt tizedű rózsafüzér titkaihoz  
Szombati ének (Jertek köszöntsük meg e kedves napot)  
Ébresztő hangok (Keljetek fel, kik elaludtatok)  
Esteli ének (Lement a nap fénysugara)  
Búcsúzó ének a kegyhelytől (Isten veled drága szent hely)  
Jézus Szent Szívének gyermeke  
A társulati tagok kötelessége  
Jertek lángoló érzettel

Hol vagy imádandó Jézusom Szíve  
 Rózsaszín fényére tekints a hajnalnak  
 Jézusom imádandó Szent Szíve  
 Jézus Szent Szívének buzgó társulata  
 Jézus Szent Szíve olvasójának elmondása  
 Jézus Szent Szívének litániája  
 Mély imádással köszöntünk Jézus Szent Szíve  
 Égi kincsek aranyháza  
 Kinek imadására ez oltár emelve áll  
 Elmélkedő ének Jézus Szent Szívéről (Elmélkedő képzzettel)  
 Reggeli ének (Dicsértessék a Jézus Krisztus Szent Szíve)  
 Esteli ének (Hála a jó Istennek, eljött az este)  
 Jézus Szíve az én reményem (Jézus Szent Szíve, lelkem reménye)  
 Álom és valóság, vagy a Jézus Szent Szíve, mint megtérők eszközlője. Igaz történet  
 Ének a Szentkeresztről (Vérrel festett üdvösség szent oltára)  
 A Szentkereszt a mi bizalmunk (Kálvária véroltára)  
 Reggeli ének (A piros hajnal fénye)  
 Szűz Máriát köszöntő arany üdvözlő (Ima)  
 Legújabb hét mennyei szent zár. Imádság, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kínszenvedésének és öt szent sebének emlékezetére, valamint a purgatóriumban szenvedő lelkekért lehet elmondani  
 Názáreti nefelejcs virágok, vagy Szent Anna asszony tisztelésére  
 Szent Anna élete  
 Ének Szent Anna életéről (Júda nemzetségének legszebb virága)  
 Ének Szent Anna olvasója előtt (Szent Anna, Szent Anna angyalok virága)  
 Szent Anna olvasója (Imák és énekek)  
 Felajánló ima  
 Felajánló ének (Mint hófehér liliom illatja)  
 Zsolozsma Szent Anna asszonyról (Imák és énekek)  
 Litánia Szent Annáról és nemzetségéről  
 Énekek Szent Annáról (Jesse törzsén nyílt gyöngyvirág; Jertek égi örömmel a jó Anyához, Szent Annához, Mária anyjához; Mária édesanyja; Gyulladjon fel minden szív láng szerelemmel; Mennyei aranyágon; Köszöntjük drága Nevedet; Üdvözlégy égi kegyelmek tiszta forrása)  
 Esteli ének ájtatosság után (Isten nevében már véget ér a szent munkánk)  
 A mi Urunk Jézus Krisztus mondta: Nem halt ő meg, csak aluszik  
 Halotti gyászénekek  
 Alkalmi halottas énekek  
 Bús szomorú emberek  
 Ima halottnál végzendő ájtatosság kezdetén  
 Jaj, de mély gyász borult ezen hajlékra  
 Letörött a szép rózsza  
 Nem mosolyogsz már gyönyört adó élet

Mennyasszony vagy, koszorút fejedre  
Ó halandó bűnös ember nézz oda  
Könyörtelen halál  
Virág voltam az élet kertjében  
Készen van a nyughely, melyre régen vártál  
Sok szenvedéseim véget értek immár  
Hív társaim ide jertek  
Öltözzetek gyászruhába szent olvasóbeliek  
Jaj, de szívrepesztő szó, a sötét gyász koporsó  
Az ifjú házasság öröme mély fájdalommal van befödve  
Életemnek derült napja még tegnap fenn ragyogott  
A halálról élők megemlékeztek  
Halottas énekek  
Rettentő félelem tölti be a szívet  
Rémítő ó halál a te kezed  
Gyász borult e hajlékra  
Gyászkoporsóhoz jöjjetek  
Halál, koporsó, sír, sötét gyász, enyészet  
Búcsút vennem  
Miatyánk ki vagy a mennyben  
A sötét koporsó  
Bevégezted koporsóba nyugvó halott éltedet  
Porrá lesz gyarló testünk végre  
Szomorú halotti gyülekezet  
Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek  
A trombita, ha megzendül  
Atyám, hogyha lehet, múltak el e pohár  
Engedj Uram örök nyugalommal nekik  
A Teremtőnek szavára  
Tegnap volt ajkamon utoljára hang  
Rám borult a koporsó  
Halotti virrasztáskor és halottak estéjén végzendő ájtatosság  
A holtakért való rózsafüzér  
Litánia a megholtakért  
Ments meg, Uram minket az örök haláltól  
Zsolozsma a kimúlt hívekért  
Temetői hangok  
Ó halandó ember  
Itt a sírhantok honában  
Az árvák és özvegyekről  
Mária tekints le csillagtrónusodról  
Mária az egekből  
A szent keresztút gyakorlása a kimúlt hívek üdvéért  
Ének a purgatóriumban levőkről

Szenvedő Jézus Szívének  
Az özvegyek és árvák keserve  
Szűz Mária tekints le az égből  
Gyászba öltözzetek temető virági  
Ez a gyarló világ  
Mint gyászba borult erdő  
Elmélkedő rövid fohászok  
Sírkeresztekről való feliratok  
Ének újhold vasárnapra (Kegyes Szűz Anyám, Mária)  
Ének az olvasóhoz (Mária kertjében kinyílt a rózsza)  
Könyörgés  
Örökké illatozó Rózsafüzérek  
A szent rózsafüzér eredetének csodálatos története  
Szent Rózsafüzérek vagy olvasók  
A teljes Szentháromságról  
Jézus Szent Nevéről  
A Szentlélek Istenről  
Az Oltáriszentségről  
Jézus Legszentebb Szívéről  
A Legszentebb Szív Asszonyáról  
Mária Szent Szívéről  
Az Úr olvasója  
Szent Józsefről  
Szent Annához  
Szűz Mária tizennégy öröméről  
Szűz Mária hét öröméről  
Szűz Mária hét fájdalmáról  
Jézus öt szent sebéért  
A kimúlt hívekért  
Élő szentolvasó  
Alkalmi énekek a szent rózsafüzérhez (Buzgó hívek; Isten Anyja Szűz Mária;  
Rózsafüzér mondására jertek hívek; Örvendetes olvasóddal; Jertek köszönt-  
sük meg a Szép Szűz Máriát; Szörnyű volt a fájdalom; Zengjünk dicsőséget;  
Szent rózsafüzért végeztünk)  
Szent Antalhoz rózsafüzér  
Hit, remény, szeretet fohásza  
Szűz Mária gyermekeinek zarándok útja Máriabesnyőn, Hanyipusztán,  
Feldebrőn, Egerszalókon, Vácon és Máriapócson levő kegyhelyeken  
A Máriabesnyőn levő kegyhelyhez útközben mondandó énekek (Szeplőtelen  
Szűz Istenanyja; Besnyői templomnak kinyílt rózsája; Siess boldog lélek, hogy  
szent öröm van; Hozzád megyünk bús árváid)  
Ének a kegyhely képe előtt (Üdvözlégy Besnyőnek tündöklő csillaga)  
Ima a kegykép előtt  
Befejező ének. (Fogadd el Szűzanyánk e buzgóságunkat)

A Hanyipusztai kápolnájában levő Szent Anna kegyképéhez (Pusztában nyíló gyöngyvirág; Szent Anna, Szent Anna angyalok virága; Szent Annát köszönteni kik idejöttetek; Ó Szent Anna aranyág)

A feldebrői Nagyboldogasszony kegyképéhez (Minden szentek csillaga; Felvitettél magas mennyországba; Oltárodhoz illatként szálljon hő imánk; Fel ó kereszténység; Bájvirágok nyílnak a völgy ölében; Jertek hívek örömben) Ima a kegykép előtt

Az egerszalóki kegyképhez (Jertek buzgó imával; A szalóki templom ajtaja megnyílt; Szeretlek ó tiszta Szűz Anya; Jertek Mária nevét áldani; Legkegyelmesebb jó Anyánk; Ima)

A váci kegyhelyhez (A hétkápolnájának megnyílt ajtaja; E siralomvölgyben az élet tengerén)

Ének a Fájdalmas Szűzanyáról (Ha nem ragyog csillagod sugara)

Ének Mária nevenapján (Isten hozott titeket ezen szent helyre; Tiszta fénylő kék egek)

Üdvözlő ének a kegykép előtt (Dicsértessék a Jézus Krisztus Szent Neve)

A kegykép előtt mondandó ima

Befejező ének (Elzengve már hő imánk)

A Máriapócsi kegyhely (Pócsnak szép csillaga; Pócsi templom gyöngyvirága; Pócsi templom csillaga; Jertek vígörmömmel)

Elbúcsúzás a kegyhelyekről (Isten veled kegyhely)

Ezredévi emlék (Ó Mária édesanyánk)

Karmel-hegyi Boldogasszonyról (Karmel hegyén tündöklő hó liliomszál)

Szent Annáról (Üdvözlégy ezerszer Názáret csillaga)

Porcinkulai Szeráfikus Szent Ferencről (Isten hozott titeket ezen szent helyre)

Reggeli ének (Elmúlt az éjszaka, feljött már a hajnal e siralomvölgyben)

Töviskorona virágok: Nagyböjti ájtatosság

Jertek a keresztfához

Ötözzetek sötét gyászba

A gyászvölégény és keserű örömanya (Jajszó tölti be az útszél)

A Szentkereszt előtt (Boruljunk le térdeinkre)

A Fájdalmas Szűzanyáról (Gyászba borult csillag)

Szűz Mária keserve (Szívrepesztő bánat mélységes tengere)

A szenvedő Jézusról (Ó szenvedő Jézusom)

Üdvöztőnk végoráján (Haldoklik az örökélet)

A bűnbánó éneke (Szívem vérzik a bánattól)

A kereszten függő Jézushoz (Kereszt halálára, váltságunknak ára)

Jézus Szent Sebéről (Kezednek, lábadnak, megnyílt oldaladnak sebeiért)

Jézus szenvedésének kezdete (Az utolsó végvacsorán)

Jertek ájtatos hívek

Jézus öt sebéről való rózsafüzér

Litánia Krisztus kínszenvedéséről

Rózsafüzér Szűz Mária hét fájdalmáról

Hétfájdalmad koszorúját gyászvirágból kötöttük



Litánia a Fájdalmas Szűzanyáról  
Hétfájdalmas Szűzanya  
Szűz Mária keserve (Ha nem ragyog a csillagok sugara)  
A Jézus holttestét ölébe tartó Szűzanyáról (Fájdalom gyászérzetével jöttünk hozzád Mária)

### **VI. 3. A szent történetek**

A lélek állapota: A földön és a síron túl  
Erkölcsei tükröz: Vallásos elbeszélések versekben  
Genovéva érzékeny és szomorú szívreható története a legrégibb tradíciók nyomán

### **VI. 4. A szent életrajzok**

A 200 évig alvó hét szent ifjú története: A Decius-féle keresztényüldözés korából Metafratesz  
Simon és Turonai Gergely egykorú írók nyomán  
Nepomuki Szent János, vagy a gyónás szentségének vértanúja  
Szent Ferenc élete és csodatettei  
Szent Gergely pápa élete, vagy a tengeri sziklák rabja  
Szent Sebestyén, vagy a kettős vértanúkorona  
Szent András, vagy a beteljesült anyai álmom  
Szent Vince, Szent Fábian, Szent János és Szent Pál és György vitéz vértanú élete  
Szűz Mária emléke  
Szűz Mária születése  
Az angyali menyegző vagy Szűz Mária eljegyzése  
Csodatörténet Szűz Mária jegygyűrűjéről vagy az oltárszentségtelenítő királyné büntetése  
A dicsőséges halál vagy Szűz Mária elalvása és felébredése  
A cédrusfa eredete, vagy hol termett a szent fa, melyből Jézus keresztje készült  
Ahasvérus, vagy a Jézus által megátkozott, örökké élő zsidó  
Pilátus halála

## **VII. Varga Lajos összegyűjtött munkái**

*Válogatás az Egri Nyomda Rt. vallásos ponyváiból. Reklámfüzet. Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 32 p. – 15 cm. (Közli 56 kiadvány címét, tartalmát, terjedelmét, raktári számát és az árát.)*

*Válogatott énekgyöngyök.* Mellékletül minden énekeskönyvhöz. Szerk.: Babik József. Eger, 1899. Egri Nyomda Rt. 24 p. – 15 cm. (Vallásos könyvtár 1.)

VARGA Lajos

*A bűnbánók vagy az egyiptomi bűnös Mária és kortonai szent Margit élettörténete.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 72 p. – 16 cm. (Szentek könyve 3. füzet)

VARGA Lajos

*A bűn hatalma vagy a nagy világcsapás. A boldogságos Szűz Mária „La Saletti” jövedőléseiből.* Eger, 1897. Egri Nyomda Rt. 49 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Alexandriai szent Katalin szűz és vértanú és szent Borbála szűz és vértanú, továbbá szent Krisztina szűz és mártír és szent Thekla szűz élete.* Eger, [191?] Egri Nyomda Rt. 64 p. – 16 cm. (Szentek élete)

VARGA Lajos

*Assisi szent Ferencz élete és csodatettei.* Eger, 1911. Egri Nyomda Rt. 134 p. – 16 cm. (1898–1902 között is megjelent)

VARGA Lajos

*Az elveszett és visszanyert paradicsom.* Versekbe átírta – 1-10. füzet. – Egy csoda-történet és szent kereszthez ima. Szombati ének. Összeállította: Z. B. Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 640 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Az Ige testté lőn. Adventi és karácsonyi énekkoszorú.* Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 16 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Buzgóság hangjai a legszentebb szív asszonya tiszteletére.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 32 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Buzgóság mannája vagy az égi szeretet hangjai.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 16 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Égi rózsabimbók vagy Szűz Mária Rózsafüzéres Kertje.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 64 p. – 11 cm.

VARGA Lajos

*Erkölcsei tükör. Vallásos elbeszélések versekben.* (3. kiadás) Eger, [190?] Egri Nyomda Rt. 76 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Fájdalmas és örömdetes stációk könyve.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 215 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Fájdalmas és örömdetes Stációk könyve a Szent Keresztút-járás eredetének és a tizenhárom állomásnak története.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 215 [2] p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Halottak emlékére, gyászvirágok.* Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 16 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Halotti gyászénekek.* 3. javított kiadás, Eger, 1941. Egri Nyomda Rt. 96 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Jézus Szent Szívének gyermeke. Társulati ima- és énekfüzér.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 48 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Keresztelő szent János élete.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 64 p. – 16 cm. (Szentek könyve 4. füzet)

VARGA Lajos

*A kettős vértanú-korona vagy szent Sebestyén mártír élete. – A beteljesült anyai álmom vagy szent András püspök élete.* Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 69 p. – 16 cm. (Szentek élete 7. füzet)

VARGA Lajos

*A könyvek könyve a Szentírás vagy Biblia azaz az Ó- és Újszövetség Szent könyvei. Másnéven az Ó- és Új-Testamentom.* Eger, 1900–1902. Egri Nyomda Rt. 640 p. 18 t. – 30 cm.

VARGA Lajos

*A könyvek könyve a Szentírás vagy Biblia azaz az Ó- és Újszövetség Szent könyvei. Másnéven az Ó- és Új-Testamentom. Versekbe átírta. – 1-4. kötet.* Eger, 1899. Egri Nyomda Rt. 544 p., 30 t. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A könyvek könyve a Szentírás vagy Biblia azaz az Ó- és Új-Szövetség Szent könyvei. Másnéven az Ó- és Új-Testamentom. Versekbe átírta – 1-32. füzet,* Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 32 db. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A könyvek könyve a Szentírás vagy Biblia azaz az Ó- és Új-Szövetség Szent könyvei. Másnéven az Ó- és Új-Testamentom. Versekbe átírta – 2. együttes, nagybetűs kiadás,* Eger, 1902–1908. Egri Nyomda Rt. 608 p. – 30 cm.

VARGA Lajos

*A könyvek könyve a Szentírás vagy Biblia azaz az Ó- és Új-Szövetség Szent könyvei. Másnéven az Ó- és Új-Testamentom. Versekbe foglalva – 3. egyetemes nagybetűs kiadás.* Eger, 1908-1910. Egri Nyomda Rt. 608 p. – 30 cm. (A 4. kiadás megjelent 1918–1924 között)

VARGA Lajos

*Legújabb hét mennyi sz[ent] zár. Imádság, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt szent sebének emlékezetére, valamint a purgatóriumban szenvedő lelkekért lehet elmondani.* Eger, [190?] Egri Nyomda Rt. 8 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Legújabb hét mennyei szent zár. Imádság, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt szent sebének emlékezetére, valamint a purgatóriumban szenvedő lelkekért lehet elmondani.* Eger, [192?] Egri Nyomda Rt. 8. p.

VARGA Lajos

*Legújabb hét mennyei szent zár. Imádság, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt szent sebének emlékezetére, valamint a purgatóriumban szenvedő lelkekért lehet elmondani.* 2. kiadás. Eger, 1941. Egri Nyomda Rt. 8 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Mária az én reményem. Ének-koszorú.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 16 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*A Mária-Pócsi szent szüz hajnal csillaga.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 14 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*A mátra-verebélyi szentkuti völgy Lilioma.* Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 206 [2] p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A mi Urunk Jézus Krisztus mondta: „Nem halt ő meg csak aluszik!”. Halotti gyászénekek.* Eger, 1898. Egri Nyomda Rt. 104 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A mi Urunk Jézus Krisztus mondta: „Nem halt ő meg csak aluszik!”. Halotti gyászénekek.* 2. javított kiadás. Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 96 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A mi Urunk Jézus Krisztus mondta: „Nem halt ő meg csak aluszik!”. Halotti gyászénekek.* 3. javított kiadás. Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 96 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Názárethi nefelejcs virágok vagy Sz[ent] Anna asszony tisztelete.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 47 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Nepomuki szent János élete vagy a gyónás szentségének vértanuja.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 64 p. – 16 cm. (Szentek könyve 2. füzet)

VARGA Lajos

*Az Ó- és az Újtestamentom vagyis bibliai történet... 1-32 füzet.* Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 2212,32 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Örökké illatozó rózsafüzérek.* Eger, 1899. Egri Nyomda Rt. 133. p. – 16 cm. (Később is megjelent!)

VARGA Lajos

*Örökzöld koszorú.* Eger, 1899. Egri Nyomda Rt. 32 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Őszi napsugarak Kisasszony és Mária nevének emlékére.* Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 16 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Szent Anna emléke, szüz Mária jegygyűrűje. Ájtatossági gyakorlatok Anna napjára.* Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 8 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Szent Anna lilimos kertje. Új énekfüzet.* Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 16 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Szent Antal élete és csodatettei.* Eger, 1900. Egri Nyomda Rt. 228 [2] p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Szent Antal élete és csodatettei.* Eger, 1941. Egri Nyomda Rt. 224 p. 1 t. – 15 cm.

VARGA Lajos

A szent emlékü Genovéva érzékeny és szomorú szivreható története. A legrégibb tradíciók nyomán írta. – Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt.

VARGA Lajos

*Szent István magyar király élete és szent László király élete és korának nevezetesebb eseményei. Továbbá szűz sz[ent] Imre herceg élete.* Eger, [191?] Egri Nyomda Rt. 64 p. – 16 cm. (Szentek élete)

VARGA Lajos

*Szent József dicsérete.* Eger, [192?] Egri Nyomda Rt.

VARGA Lajos

*Szent Vincze mártir és szent Fábián pápa, vértanu, továbbá Szent János és szent Pál vértanuk, és György vitéz vértanú élete.* Eger, [191?] Egri Nyomda Rt. 64 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*Szentek élete és csodatetteinek leírása. A kath[olikus] egyház által elfogadott szent hagyományok nyomán versekbe írta.* – 1-2. kötet, Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 2 db. – 16 cm. (A 2. kötet 378 p.)

VARGA Lajos

*Szentek könyve.* 1-2. kötet, Eger, [191?] Egri Nyomda Rt. 2 db. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A Szentírás vagyis az ó- és újtestamentomi bibliai elbeszélések versekben.* [A füzetes kiadás tartalomjegyzéke.] Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 32 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Szeretet lilioma. Szűz Mária a mi édes anyánk tisztelete.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt. 7 p. – 15 cm.

VARGA Lajos

*Szomorúak, szenvedők és kárvallottak jertek sz[ent] Antalhoz! Történeti, ima- és énekfüzet szent Antal buzgó tisztelőinek.* Eger, 1898–1902. Egri Nyomda Rt.

VARGA Lajos

*Szűz Mária emléke.* [Kilenc verses történeti elbeszélés.] Eger, 1893–1898. Egri Nyomda Rt. 94 p. – 16 cm. (Több kiadás létezett, például 80 paginás.)

VARGA Lajos

*Szűz Mária emléke.* (2. kiadás) Eger, év nélkül, Egri Nyomda Rt. 94 p. – 16 cm.

VARGA Lajos

*A tengeri sziklák rabja, vagy szent Gergely pápa élete.* Eger, [191?] Egri Nyomda Rt.

VARGA Lajos

*Verses Szentírás vagy Biblia az Ó- és Újszövetség történetei. Az eredeti szöveg nyomán, ősrégi legendákkal bővítve... versekbe foglalva. 5. egyetemes nagybetűs kiadás. Eger, 1930-1932. Egri Nyomda Rt. 590. 34 t. – 30 cm.*

### Kiegészítés, helyesbítés

1. Az életrajzban szóbeli közlés alapján szerepel Varga Lajos karmelita múltja. Kézenfekvő volt erre következtetni írásai alapján, mert például a Verses Szentírás Szűz Máriáról, illetve Illés prófétáról olyan legendákat közöl, amelyek karmelita eredetűek. Búcsús énekekben is ünneplik a Karmel-hegyi Boldogasszonyt. 1993-ban személyesen néztem utána a linzi és a grazi karmelita „Liber Novitiorum”-ban és az „Acta Capitulorum”-ban Varga Lajos karmelita kapcsolatait bizonyító adatoknak. Ottlétének semmi írásbeli nyoma.
2. „A katolikus egyház a bibliaolvasásról” című fejezetben foglaltak is helyesbítésre szorulnak. A disszertáció 1948-ban íródott, és azóta volt egy egyetemes zsinat Rómában, amely a „Dei Verbum dogmatikai konstitúciójában (1965) a Szentírás újraértékelését fogalmazza meg az előző korok hagyományos felfogásával szemben.” „Krisztus hívei előtt szélesre kell tární a kaput, hogy hozzájussanak a Szentíráshoz [...] Mivel pedig Isten igéjének mindenkor kezeink ügyében kell lennie, az egyház anyai törődéssel gondoskodik róla, hogy megfelelő és pontos fordítások készüljenek az egyes nyelveken [...] nyomatékosan buzdítja és sürgeti a zsinat az összes keresztény híveket [...], hogy a Szentírás olvasásával tanulják meg „Jézus Krisztusnak fonséges ismeretét” [Fil. 3, 8), mert a Szentírás nem-ismerése Krisztus nem-ismerése.” (*Dei Verbum* VI. fejezet 22. és 25. bekezdés)  
*A II. Vatikáni Zsinat tanítása* 1975. A Szent István Társulat kiadása.

## Irodalom

BÁLINT Sándor

1937 *Népünk imádságai*. Különnyomat a Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1937. évi kötetéből. Budapest.

1938 *Népünk ünnepei*. Az egyházi év néprajza. Budapest: Szent István-Társulat.

BÁLINT Sándor – OROSZ István

1942 *Egy magyar szentember*. Orosz István önéletrajza. Budapest: Budapesti Egyetem Magyarágtudományi Intézete, Franklin .

BÁLINT Sándor

1944 *Sacra Hungaria*. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből. Budapest: Veritas Kiadó.

BÁRCZI István

1935 *Jézus Krisztus evangéliuma*. A négy evangéliumból egybe összefoglalva. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet.

BÉKÉSI Emil

1902 *Magyar írók Hunyadi Mátyás korából*. In: *Katolikus Szemle*. XVI. évfolyam, 1. szám. 237-248.

*Biblisches Reallexikon*

1937 Szerk.: Kurt GALLING. Tübingen.

BOD Péter

1766 *Magyar Athenas*.

BODNÁR Zsigmond

1891 *A magyar irodalom története*. I-II. kötet. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet.

BORNEMISZA Péter

1582 *Énekek, három rendbe*. Detrekő.

DALLOS Sándor

1937 *Dunántúli legendáskönyv*. Budapest.

DÉZSI Lajos

1915 *Régi magyar verseskönyvek ismertetése*. IV. *Mihály deák codexe*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. XXV. évfolyam, 4. füzet. 431-445.

DÖMÖTÖR Tekla

1936 *A passiójáték*. Összehasonlító tanulmány a német irodalom köréből. Budapest: Minerva-Könyvtár.

FABRICIUS, Johann Albert

1719 *Codex Apocryphus Novi Testamenti*. I-III. kötet. Hamburg.

GYÖRGYI Lajos

1930 *Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban*. A Szent István Akadémia Nyelv- és Széptudományi Osztályának felolvasásai, I. kötet, 4. szám.

HARNACK Adolf

1912 *Beiträge zur Einleitung in das Neue Testament*. Leipzig.

HENNECKE Edgar

1904 *Handbuch zu den Neutestamentlichen Apokryphen – gebraucht und neu kaufen*. Tübingen.



HORVÁTH Cyrill

1891 *Nemzeti irodalmunk a reformációig*. Katolikus Szemle. Budapest.

1895 *Codexeink Mária-költészetéhez*. Budapesti Szemle. XXIII. évfolyam, 82. kötet, 222. szám.

1899 *A magyar irodalom története*. Budapest: Az Athenaeum Irod. és Nyomdai R. Társulat.

1921 *Középkori magyar verseink*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala.

HORVÁTH János

1931 *A magyar irodalmi műveltség kezdetei Szent Istvántól Mohácsig*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.

ILLÉS Endre

1940 *A Károlyi-Biblia és a néplélek*. In: *Károlyi Emlékkönyv. A vizsolyi biblia megjelenésének 350. évfordulójára*. Szerk.: VASADY Béla. Budapest: Bethlen Gábor Irod. és Nyomdai Rt.

ISMERETLEN SZERZŐ

[ ] *A Szent írásból szedett Ó- és Újtestamentombéli történetek*.

1826 *Szent Társaság élete, vagyis Mária Magdolnának megtérése*. Esztergom .

KÁLDI György

1806 *Szent Biblia. Oktató intés a Szent Biblia felől*.

1928 *Újszövetségi Szentírás*. Budapest.

KATONA Lajos

1904 *A Teleki-codex legendái*. Budapest.

KISBÁN Emil

1940 *A magyar Pálosrend története*. Budapest: Pálos kolostor kiadása.

KOPCSÁNYI Jánosné, SCHÜRZ Erzsébet

1934 *Kopcsányi Márton ferencrendi szerzetes életrajza és irodalmi munkássága*. Budapest.

KOPCSÁNYI Márton

1772 *A Boldog Szűz Mária Élete. Magában foglalván az hét innepi tizen három predikatiót. Az ő hét örömet és epességét; az ő tizenkét csillagú koronáját; nevének s nevezetinek és az olvasónak magyarázattyát*. Eger.

*Lexicon für theologie und kirche*

Szerző és év nélkül

NAGY Sándor

1885 *Adalékok a XVI-XVII. századi elbeszélő költészetünk irodalmához*. Budapest.

NYILASI Rajmund

1902 *Codexeink Mária-legendái*. Budapest: A Stephaneum-nyomda betűivel.

ÖRVENDI MOLNÁR Ferenc

1666 *Lelki-Tar-Haz. Avagy az Ó- és Új Testamentum Canonicus Könyveinek rövid Summái. Mellyek Magyar Rythmusokba foglaltattak, Eörvendi Molnár Ferenc akkori Debreceni Deák által*. Debrecenben Nyomtatta Karancsi György.

PETERS Norbert D.

1908 *Kirche und Bibellesen, oder, Die grundsätzliche Stellung der katholischen Kirche zum Bibellesen in der Landessprache*. Paderborn.

PINTÉR Jenő

1928 *A magyar irodalom történetének kézikönyve*. Budapest: Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda.

1930 *A magyar irodalom története*. I-II. kötet. Budapest: Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda.

RIESSLER, Paul

1928 *Altjüdisches Schrifttum ausserhalb der Bibel*. Augsburg.

SÁNDOR István

1830 *Magyar Könyvesház*. Győr.

SOLYMOSY Sándor

1943 *Helyi mondák*. In: *A magyarság néprajza*. III. kötet. Szerk.: BÁTKY Zsigmond, GYÖRFFY István, VISKI Károly. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 209-226.

SYLVESTER János

1541 *Testamentum magyar nyelven*. Sárvár.

SZABÓ Károly

1879 *Régi Magyar Könyvtár*. Budapest.

SZABOLT Ferenc

1824 *Az Isten Mindenhatóságának Tárháza, vagyis Szent Anna a Boldogságos Szűz Mária Édesanyjának tiszteleti*. Esztergom (Eredeti megjelenés helye Bécs és Nagyszombat 1708.)

SZÉKELY István

1913 *Bibliotheca Apocrypha. Introductio. Historico-critica in libros apocryphos utriusque Testamenti cum explicatione argumenti et doctrinae*. Herder, Freiburg.

SENTIVÁNYI Róbert

1947 *A Szentírástudomány kézikönyve*. Budapest: Szent István-Társulat.

SZERB Antal

1943 *Magyar irodalomtörténet*. Budapest: Révai Kiadó.

SZILÁDY Áron

1880 *Temesvári Pelbárt élete és munkái*. Budapest: Franklin-Társulat nyomdája.

SZINNYEI József

1891-1914 *Magyar írók élete és munkái*. Budapest.

TISCHENDORF, Constantin von

1876 *Apocalypses Apocrypha. Evangelia apocrypha*. Lipcse.

TÍMÁR Kálmán

1931 *Legrégibb bibliafordításunk eredete*. Kalocsa.

1931 *Legrégibb magyar bibliánk naptára és helyesírása. A bibliafordítás eredete*. Kalocsa.

TOLDY Ferenc

1862 *A magyar költészet története*. Pest.

UJVÁROSSY SZABÓ Gyula

1910 *A magyar verses oktató költészet 1772-ig*. Budapest.

VARGA Damján

1912 *Ósi nyolcas*. In: *Békefi Emlékkönyv*. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Budapest: Stephaneum Nyomda.

VARGA Lajos

1899 *Verses Szentírás vagy Biblia az Ó- és Újszövetség története*. Az eredeti szöveg nyomán, ősrégi legendákkal bővítve a magyar nép, ájtatos társulatok, családok és egyes hívők épülésére. Isten dicsőítésére, a keresztény hitvallás ismertetésére és terjesztésére a mai kor népies nyelvén, könnyen megérthető versekbe foglalva. Eger: Egri Nyomda Részvénytársaság.

[é.n.] *Jézus Szent Szívének gyermeke*. h.n.

VISKI Károly

1943 *Bevezető*. In: *A magyarság néprajza*. III. kötet. Szerk.: Bátky Zsigmond, Györffy István, Viski Károly. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 5-9.

VOLLMER, Hans

1912 *Ober- und mitteldeutsche Historienbibeln (Materialien zur Bibelgeschichte und religiösen Volkskunde des Mittelalters, Band 1, 1. Hälfte)*. Berlin.

ZELLIGER Alajos

1893 *Egyházi írók csarnoka*. Nagyszombat.